

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická**

Diplomová práce

Dědické řízení

**Diplomant:
Rambousková Martina**

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 27. března 2012

Obsah

Úvodem.....	1
1. Vývoj právní úpravy dědického řízení	2
1.1 Období 1918-1948	2
1.2 Změny po roce 1948	3
1.3 Právní úprava roku 1963.....	5
1.4 Změny po roce 1992	5
2. Současná právní úprava řízení o dědictví	7
2.1 Obecně o dědickém řízení	7
2.2 Pravomoc a příslušnost.....	9
2.2.1 Pravomoc	9
2.2.2 Pravomoc v řízení s mezinárodním prvkem	10
2.2.3 Příslušnost.....	12
2.3 Zahájení řízení.....	13
2.4 Účastníci řízení	17
2.4.1 Nezletilí a osoby s omezenou či zbavenou způsobilostí k právním úkonům	21
2.5 Zjišťování v evidencích	21
2.6 Předběžné šetření.....	22
2.7 Zastavení dědického řízení	25
2.7.1 Zastavení řízení v případě, kdy zůstavitel nezanechal žádný majetek	25
2.7.2 Zastavení řízení v případě, kdy zůstavitel zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty	26
2.8 Projednání dědictví	28
2.9 Spory z dědictví	38
2.9.1 Postup podle § 175k odst. 1 OSŘ.....	39
2.9.2 Postup podle § 175k odst. 2 OSŘ.....	40
2.10 Rozhodnutí v dědickém řízení.....	42
2.10.1 Usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici dle § 175q odst. 1, písm. a) OSŘ.....	44
2.10.2 Usnesení o potvrzení nabytí dědictví státu dle § 175q odst. 1, písm. b) OSŘ.....	45
2.10.3. Usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví dle § 175q odst. 1, písm. c) OSŘ.....	47
2.10.4. Usnesení o nabytí dědictví podle dědických podílů dle § 175q odst. 1, písm. d) OSŘ	49

2.11	Dodatečné projednání dědictví.....	50
2.12	Opravné prostředky	52
2.12.1	Odvolání.....	53
2.12.2	Žaloba na obnovu řízení.....	55
2.12.3	Žaloba pro zmatečnost.....	56
2.12.4	Dovolání.....	56
2.13	Odměna notáři	56
3.	Úvahy de lege ferenda	58
3.1	Role soudu při zahájení řízení.....	58
3.2	Úvaha nad zavedením povinné evidence závětí	59
4.	Připravované legislativní změny	60
5.	Závěr.....	61
6.	Resumé.....	62
	Seznam použité literatury	63

Seznam použitých zkratk

OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

KancŘ- instrukce Ministerstva spravedlnosti č.j. 505/2001 (Kancelářský řád).

JednŘ - vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

ObčZ – zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

NotŘ – zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti ve znění pozdějších předpisů.

O.Z.O. císař. patent č.964/1811 ř. z., obecný zákoník občanský

ZMSP - Zákon č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním ve znění pozdějších předpisů.

Úvodem

Ve své práci bych se ráda věnovala otázce dědického řízení. Práce je zaměřena především na procesní stránku dědického práva, na postup jednotlivých subjektů dědického řízení se zaměřením na hlubší pochopení některých zvlášť vybraných institutů dědického řízení, jejich úpravu od dob první republiky až po současnou úpravu. Od zahájení řízení, přes předběžné šetření, projednání, spory o dědictví, rozhodnutí, dodatečné šetření až po opravné prostředky, současně s přihlédnutím k současným legislativním změnám. Vzhledem k obsáhlosti této tematiky je hlavním cílem mé práce detailnější prostudování vybraných institutů, porovnání teorie s praxí a zjištění, která z novelizovaných úprav v posledních dvou letech adekvátně reflektovala na potřeby praxe, stala se efektivním přínosem pro praktické využití a naopak, která svou změnou vyvolala neodpovídající reakci uzákoněné teorie do oblasti právních norem a zákonů.

1. Vývoj právní úpravy dědického řízení

Právní úprava platná do roku 1950 nerozlišovala důsledně právo hmotné a procesní. Normy procesního práva proto byly obsaženy i v předpisech, které svojí povahou byly jinak předpisy práva hmotného.

Současná právní úprava vychází v hlavních rysech z předchozích občanských zákoníků platných a účinných na našem území. Příkladem může být obecný zákoník občanský z roku 1811, provedený císařským patentem č. 208/1954, který mimo jiné rovněž uplatňuje zásadu, že pro zahájení dědického řízení je rozhodný okamžik smrti zůstavitele. Císařský patent tuto zásadu obsahuje - aby byla projednána pozůstalost, zakročí soudy při úmrtích a při právoplatném prohlášení za mrtva.¹ Současná právní úprava obsažená v § 175a, odst. 2 občanského soudního řádu stanoví, že soud zahájí řízení i bez návrhu jakmile se dozví, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

1.1. Období 1918-1948

Prvním zákonem po vzniku Československé republiky byl přijat tzv. recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.. Tímto zákonem byl dočasně recipován právní řád Rakouska-Uherska a v jeho důsledku byla přejata i právní úprava notářství.

Rok 1918 není pro úpravu dědického práva natolik významný, došlo pouze k pokračování dosavadní platné úpravy. Z hlediska dědického řízení šlo o zákoník občanský z roku 1811 a procesní předpis k občanskému zákoníku císařský patent č. 208/1854 ř.z., tzv. nesporný patent. Již podle tohoto zákona působili notáři při provádění úkonů v dědickém řízení.

¹ § 20, oddíl první, císařský patent č. 208/1954 ze dne 9. srpna 1854

Notářům budtež v místech, kde jest sborový soud první stolice, svěřeny úkony v nesporném řízení uvedené v § 183 not. řádu ze dne 21. května 1855, č. 94 ř. z., podle § 184 téhož zákona jako soudním komisařům; je-li několik notářů v sídle sborového soudu, budtež tyto úkony příkazovány buď podle určitých místních obvodů nebo v turnu střídajícím se po určitém období; jinak buď při tom dbáno ustanovení § 185 uvedeného notářského řádu.²

Pozůstalostní (okresní) soud musel jednat z úřední pravomoci a podle § 3 mohl soud v zemích, ve kterých byl zaveden notářský řád, zmocnit veřejně zřízeného notáře jako soudního komisaře. Soudní komisař mohl pak vykonávat úkony, které nebyly podmíněny předcházejícím soudcovským rozhodnutím. Například mohl sepsovat rozvrh jmění či pozůstalostní výkazy, neměl ale rozhodovací pravomoc.

Dědické řízení bylo založeno na podání dědické přihlášky. Okresní soud měl povinnost obeslat dědice a vyzvat je k podání dědické přihlášky. *„Právní úprava založená na dědické přihlášce umožňovala soudu nepřihlídnout k dědici, který před ním mohl samostatně jednat, když ve lhůtě určené k písemnému vyjádření nepodal dědickou přihlášku nebo se nezúčastnil nařízeného jednání.“*³

Dědické řízení bylo ukončeno vydáním odevzdací listiny, ve které soud příkazoval pozůstalost dědici a určoval podíly více dědiců. Doručením této listiny se stal dědic vlastníkem pozůstalosti.

1.2. Změny po roce 1948

Změnou režimu byl poznamenán téměř celý právní řád. V rámci tzv. právnícké dvouletky byly vydány i nové občanskoprávní

² § 29, oddíl první, císařský patent č. 208/1954 ze dne 9. srpna 1854

³ Kouba V., Ještě jednou k obnově některých institutů dědického práva a dědického řízení, Ad Notam: notářský časopis, 2005, roč. 11, č. 5, 157 s. ISSN 1211-0558.

kodifikace. Jednalo se o občanský zákoník⁴ a občanský soudní řád⁵. „Zatímco obecný zákoník občanský věnoval právu dědictvému značnou pozornost a dědictví se týkalo 293 paragrafů, občanský zákoník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.), který platil na našem území od 1. ledna 1951 do 31. března 1964, právní úpravu značně zjednodušil a hlavně zestručnil. Nová právní úprava dědění byla plně poplatná tehdejšímu režimu, jehož cílem bylo mimo jiné i maximální potlačení soukromého vlastnictví.“⁶ Na rozdíl od předchozí úpravy se preferovalo dědění ze zákona, cílem bylo podporovat rodinné vazby. Byla omezena možnost využití odkazů. Současně se změnil i okamžik nabytí dědictví, které dědic nabýval již smrtí zůstavitele.⁷ V této kodifikaci byl také upraven institut zřeknutí se dědictví.

Dědictví lze se předem zřící písemnou smlouvou se zůstavitelem; kdo se dědictví zřiká, může tak učinit i s účinkem pro své potomky.⁸ Tento institut se na rozdíl od nabytí dědictví smrtí zůstavitele do dnešní doby nedochoval.

Do roku 1951 nedošlo ke změnám v pověřování notářů jako soudních komisařů. Soudní komisař mohl být nadále pověřen určitými úkony v dědictvém řízení, rozhodnutí nadále vydával soud. Změnu přinesl až zákon č. 116/1951 Sb. o státním notářství a prováděcí nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb. Dle těchto ustanovení byli pověřováni řízením o dědictví státní notáři, kteří mohli činit všechna rozhodnutí.

Okresní soud může pověřit státního notáře (dále jen "notář"), aby v občanskoprávních věcech, které nejsou svěřeny senátu, prováděl určité úkony nebo o takových věcech konal řízení a učinil v nich všechna rozhodnutí, zejména aby a) prováděl řízení o projednávání dědictví...⁹

⁴ Zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950

⁵ Zákon č. 142/1950 Sb. ze dne 25. října 1950

⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědictvé právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 20 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

⁷ § 509 Občanského zákoníku ze dne 25. října 1950 č. 141/1950

⁸ § 516 Občanského zákoníku ze dne 25. října 1950 č. 141/1950

⁹ § 6 nařízení ministra spravedlnosti ze dne 28. prosince 1951 č. 117/1951 Sb.

Další změna nastala zákonem č. 52/1954 Sb., kterým byla rozšířena působnost státního notářství a dědická agenda byla svěřena přímo do kompetence státního notářství. Státní notářství působilo jako soud první instance včetně zahajování řízení a rozhodovací pravomoci.

1.3. Právní úprava roku 1963

Začátkem 60. let došlo k výrazným změnám právního řádu. Byly přijaty mimo jiné i zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád a zákon č. 95/1963 Sb. notářský řád, které nahradily předchozí úpravu. Projednávání dědictví bylo v té době zcela v moci státních notářů, kteří v dědictví postupovali podle notářského řádu. Ten na rozdíl od dnešního notářského řádu upravoval i procesní stránku dědictví.

Občanského soudního řádu využívali notáři pouze podpůrně.¹⁰

1.4. Změny po roce 1992

„Dnem 1. 1. 1993 došlo k privatizaci notářství, notáři přestali být státními zaměstnanci, a agenda dědického řízení přešla na soudy.“¹¹
K této změně došlo přijetím zákona č. 264/1992 Sb., který zároveň zrušil zákon o státním notářství a notářský zákon. Řízení o dědictví bylo a dodnes je nadále upraveno občanským soudním řádem. Notářský řád (zákon č. 359/1992 Sb.) již neobsahuje žádné předpisy týkající se řízení, ale jen předpisy týkající se provádění určitých úkonů (úschovy, osvědčení, právní pomoc či sepisování listin) notářem.

V řízení o dědictví byl opětovně zaveden institut soudního komisaře, který byl soudem pověřen provádět úkony v dědickém řízení, s výjimkou např. poskytnutí právní pomoci v cizině nebo

¹⁰ § 25 zákona č. 95/1963 Sb. o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád) ze dne 4. prosince 1963

¹¹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 155-156 s. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).

rozhodování v meritu věci. Soudní komisař mohl pouze vydávat usnesení, jimiž upravoval vedení řízení. Toto oprávnění však bylo zavedeno až novelou č. 30/2000 Sb. – do roku 2000 nebyl soudní komisař oprávněn vydávat žádná rozhodnutí.

Souhrnnou novelou OSŘ č. 7/2009 Sb. došlo k posílení postavení notářů jako soudních komisařů. Soudní komisař je oprávněn k vydávání rozhodnutí jménem soudu, není-li stanoveno, že má rozhodovat soud.

2. Současná právní úprava řízení o dědictví

2.1. Obecně o dědickém řízení

Nalézací řízení je možné rozdělit do dvou skupin, na řízení sporná a nesporná. Dědické řízení spadá do oblasti řízení nesporných. Ta jsou charakteristická tím, že upravují vztahy pro budoucnost, aby zabránila případným sporům, působí tedy preventivně. Meritorní rozhodnutí v nesporných řízeních jsou převážně konstitutivní povahy.¹² To jsou základní znaky, kterými se nesporná řízení odlišují od řízení sporných. Občanský soudní řád dědické řízení upravuje v části III, Hlavě páté jako zvláštní ustanovení.

Pro dědické řízení je dále typické, že v řízení provádí soud úkony prostřednictvím notáře, jako soudního komisaře. Bylo tomu tak již v dobách Rakouského císařství, jak je patrné z paragrafu 3 císařského patentu z roku 1854. *„V korunních zemích, ve kterých jest zaveden notářský řád, mohou býti zmocněni, je-li na prospěch stran, veřejně zřízeni notáři soudem ve svém okrese jako soudní komisaři, aby vykonali takové úkony v nesporných věcech, které nejsou podmíněny předcházejícím soudcovským rozhodnutím.“*¹³

Účelem dědického řízení je zjistit právní nástupce zemřelé osoby, její majetek a dluhy. Dle autorů J. Mikeše a L. Muzikáře rozlišuje právní teorie dvě funkce dědického řízení, funkci legitimační, která je charakteristická vyhledáváním dědiců zůstavitele, a funkci majetkovou, která spočívá v zjišťování majetku a dluhů. *„Právní teorie proto rozeznává dvě funkce dědického řízení: funkci legitimační (spočívající ve zjišťování dědiců zůstavitele) a funkci majetkovou (týkající se zjišťování majetku a dluhů).“*¹⁴

¹² Tzn., že zakládají, mění a ruší práva a povinnosti

¹³ Císařský patent 208/1854 ze dne 9. srpna 1854

¹⁴ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005, 131 s. ISBN 80-720-1552-4

Zatímco majetek či dluhy jsou složkou postradatelnou, pak vyhledání dědiců je složka nenahraditelná. Právní nástupci jsou zjišťováni v každém případě, výjimkou je pouze zastavení řízení pro nepatrný nebo žádný majetek. Počet osob, které se šetřením v dědickém řízení dostanou do postavení právních nástupců je neměnný. Rozšíření nebo zúžení okruhu dědiců je možné jen ve výjimečných situacích. Okruh dědiců se ukončením dědického řízení uzavře, i když ve skutečnosti by mohl být odlišný. Pokud však osoba, která tvrdí, že je dědicem, nepodá v určené lhůtě žalobu na určení dědického práva, již se k ní dále nepřihlíží. Stejný případ nastává i v okamžiku, kdy dědic byl v době dědického řízení neznámý nebo měl neznámý pobyt a byl o svém dědickém řízení vyrozuměn vyhláškou a ve stanovené době se nepřihlásil.¹⁵

Jedná-li se o zjišťování majetku, nemá podle J. Mikeše a L. Muzikáře rozhodování tak závažné důsledky. *„Skutečnost, že v dědickém řízení byl opomenut nějaký zůstavitelův majetek, případně i dluh, nemá (na rozdíl od opomenutí dědice) negativní důsledky.“*¹⁶ Pokud tedy dědické řízení proběhne bez projednání určitého majetku, je možné ho projednat dodatečně. Stane-li se, že určitý majetek není projednán kvůli vzájemným sporům, například není s určitostí prokázáno vlastnické právo zůstavitele, jsou dědicové odkázáni na podání žaloby mimo dědické řízení. A pokud se prokáže, že zůstavitel byl v době úmrtí vlastníkem, majetek se projedná dodatečně.

Zajímavé situace nastanou v případě, kdy zůstavitel ještě za svého života platně uzavře například kupní smlouvu, ale zemře před podáním návrhu na vklad do katastru nemovitostí nebo po jeho podání do katastru nemovitostí.

Pokud je již návrh podán je řešení jednodušší - katastrální úřad v řízení pokračuje, protože účinky vkladu do katastru nemovitostí nastávají ke dni podání návrhu a v této době již zůstavitel není

¹⁵ Viz § 468 ObčZ.

¹⁶ MIKEŠ, Jirí. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotně právního i procesního. Praha: Linde, 2003, 123 s. ISBN 80-720-1422-6

vlastníkem. Jsou-li všechny ostatní zákonné podmínky zápisu splněny, nic nebrání tomu, aby vklad byl povolen a zapsán. Nemovitost má tedy nového vlastníka a není předmětem dědictví.

Složitější situace je u úmrtí zůstavitele před podáním návrhu na vklad do katastru nemovitostí. Ústavní soud v takové věci judikoval,¹⁷ že osoba, která smlouvu uzavřela, byla sice v okamžiku smrti vlastníkem příslušné nemovitosti, ale na druhé straně zde vznikl závazek z kupní smlouvy, který přechází na právní nástupce zůstavitele. V dědickém řízení jsou nemovitosti na straně aktiv a závazky z titulu kupní smlouvy na straně pasiv. Kupující je pak oprávněn podat návrh na vklad do katastru nemovitostí a s právními nástupci zůstavitele se v řízení jedná jako s účastníky řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí. Katastrální úřad pouze řízení přeruší do doby, než bude dědické řízení pravomocně ukončeno.

Podle mého názoru je toto řešení správné, neboť zachovává poměry upravené ještě za života zůstavitele a tím i jeho svobodnou vůli nakládat s vlastním majetkem podle svého uvážení a zároveň chrání právní jistotu a dobrou víru kupujícího.

2.2. Pravomoc a příslušnost v dědickém řízení

2.2.1. Pravomoc

„Po zahájení dědického řízení zkoumá soud tzv. procesní podmínky. Mezi tyto procesní podmínky na straně soudu patří jeho pravomoc a příslušnost.“¹⁸

Pravomoc neboli: „okruh záležitostí, které jsou soudy oprávněny a povinny rozhodovat, přičemž toto projednávání a rozhodování je procesně upraveno odlišně pro jednotlivé druhy soudnictví.“¹⁹

¹⁷ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 7.5.2003, sp. zn: IV.ÚS 612/, uveřejněný na <http://nalus.usoud.cz>

¹⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 133 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

¹⁹ WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6. aktualiz.

Dědické řízení spadá do pravomoci soudu, který ovšem většinu úkonů neprovádí sám, ale prostřednictvím notáře, jako soudního komisaře.

Rozhodnutím Krajského soudu v Hradci Králové je pravomoc soudů České republiky dána i v případě dodatečných projednání dědictví, ke kterým dojde v době po 1. lednu 1993, pokud se jedná o nemovitý majetek na území České republiky, o němž se v předchozím řízení rozhodovalo před státním notářstvím nebo soudem na Slovensku.²⁰ Toto rozhodnutí je důležité, neboť i v současné době nadále dochází k častému dodatečnému projednávání nemovitostí, které v předchozím řízení byly opomenuty. Souvisí to i s modernizací katastrálních map a novým digitálním přeměrováním, kdy vyjdou najevo nemovitosti, které byly buď vedeny pouze na jméno zůstavitele bez dalších identifikačních znaků, nebo zůstávaly zapsané na jménech osob, které již dávno zemřely. Krajský soud v Hradci Králové opřel svá tvrzení o ustanovení § 45 zák. č. 97/1963 Sb., zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, který projednání nemovitostí upravuje v § 45, odst. 1, písm. c) a stanoví, že československý soud projedná dědictví po cizinci vždy, jde-li o nemovitost ležící na území Československé socialistické republiky.

2.2.2. Pravomoc v řízení s mezinárodním prvkem

„Není-li pravomoc soudu České republiky dána, soud se omezí jen na některé nezbytné úkony a zastaví dědické řízení pro nedostatek pravomoci soudu České republiky, tj. pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení (§ 104 odst. 1 o.s.ř.).“²¹

Pravomoc soudu České republiky projednávat a rozhodovat není dána pouze v některých případech řízení s mezinárodním prvkem.

vyd. Praha: Linde, 2011, 91 s. ISBN 978-80-7201-842-0

²⁰ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8.4.1998, sp. zn. 17 Co 144/98

²¹ MIKEŠ, Jiří. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotně právního i procesního. Praha: Linde, 2003, 277 s. ISBN 80-720-1422-6

Mezinárodním prvkem rozumíme řízení po zůstaviteli, který nebyl v době úmrtí občanem České republiky nebo jehož majetek se nachází alespoň z části mimo území České republiky. České soudy mají pravomoc k projednání dědictví s mezinárodním prvkem na základě mezinárodních smluv, které jsou pro Českou republiku závazné a pokud žádná taková smlouva není, vyplývá pravomoc ze zákona č. 97/1963. Zákon o mezinárodním právu procesním a soukromém se subsidiárně použije i v případě, že mezinárodní smlouva sice existuje, ale určitou část potřebné úpravy neobsahuje. ZMSP je tzv. kolizní normou – pouze určuje, kterým právním řádem se daný právní vztah má řídit.

Jde-li o rozlišení dědického řízení bez mezinárodního prvku a dědictví s mezinárodním prvkem, autoři publikací o dědickém řízení se shodují, že byl-li zůstavitel občanem České republiky a majetek se nachází pouze v České republice, nejedná se o řízení s mezinárodním prvkem, přestože je dědic občanem jiného cizího státu.

Nemovitosti nacházející se na území ČR se projednávají vždy bez ohledu na to, zda je zůstavitel občanem České republiky či ne. České soudy projednají i dědictví nacházející se na našem území po cizinci, pokud zde měl zůstavitel bydliště a o projednání movitých věcí požádá dědic, který se zde zdržuje či v případě, kdy stát, jehož je zůstavitel příslušníkem, ani nevydává dědictví občanů České republiky českým soudům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky, anebo odmítne-li cizí stát zabývat se dědictvím či nevyjádří-li se.²²

Podle mého názoru bude dědické řízení s cizím prvkem stále častější, protože se rozšiřují možnosti vlastnit majetek v zahraničí a lidé si stále častěji pořizují nemovitosti mimo republiku nebo ukládají peníze na účty v zahraničí. Ještě zřetelnější je tento trend v rámci Evropské unie, kde je možnost volného pohybu osob, zboží a služeb ještě více usnadněna. Taková řízení se pak v praxi časově protahují,

²² § 45, odst. 1 písm. a) zákona. č. 97/1963.

protože s bankou v zahraničí je povinen komunikovat a provádět potřebné úkony na žádost soudního komisaře pouze soud. Jak vyplývá z vyhlášky ministerstva spravedlnosti ČR: „*Potřebné úkony ve vztahu k cizině provádí na žádost soudního komisaře soud, který ho provedením úkonů v řízení o dědictví pověřil (dále jen „dědický soud“).*“²³

2.2.3. Příslušnost

Základní rozlišení příslušnosti,²⁴ je rozlišení na příslušnost věcnou a místní. Věcně příslušné jsou v řízení o dědictví okresní soudy, v Praze jsou to pak soudy obvodní.

Jde-li o místní příslušnost, je kritérií pro její rozlišení více. Prvním z nich je kritérium místa bydliště – řízení se provede v obvodu soudu, kde měl zůstavitel poslední bydliště. Bydlištěm se v tomto případě nerozumí místo trvalého bydliště, ale faktické místo pobytu zůstavitele. Zjistí-li notář, popřípadě soud, že zůstavitel fakticky bydlel celý rok na své chatě a ne na místě, kde je trvale hlášen, vydá usnesení o místní nepříslušnosti. Podmínky příslušnosti zkoumá notář hned na počátku dědického řízení, především během předběžného šetření. Nezřídka se v praxi stává, že řízení soud zahájí i v případě, kdy již ze spisu vyplývá, že zůstavitelovo bydliště se nacházelo v obvodu jiného soudu. Hlavním problémem je, že řízení je zahájeno i bez úmrtního listu, například pouze na základě zprávy z nemocnice, na které nebývají údaje přesné ani úplné. Soud pak řízením pověří notáře podle dostupných informací, aniž by informace nějakým způsobem ověřoval. Pověřením nesprávného notáře se řízení zbytečně prodlužuje a protahuje. Určitým řešením by podle mého názoru mohlo být, pokud by soud mohl v rámci zahájení řízení, ještě před

²³ § 74, odst. 3 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy 37/1992 Sb.

²⁴ Určení konkrétního soudu, který bude věc projednávat a rozhodovat

pověřením konkrétního notáře, prolustrovat zůstavitele v centrální evidenci obyvatel, a tak získat přesnější informace o bydlišti zůstavitele.

V případě, že zůstavitel neměl bydliště nebo není možné ho zjistit, řídí se místní příslušnost obvodem či místem, kde měl zůstavitel majetek.

2.3. Zahájení řízení

V dědickém řízení je postupováno v souladu se zásadou oficiality, tzn., že soud zahájí řízení i bez návrhu, když se dozví o okolnostech, které jej opravňují řízení zahájit. Touto okolností je smrt zůstavitele, popřípadě rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Smrt člověka musí být potvrzena lékařským ohledáním, lékař má povinnost vystavit list o prohlídce mrtvého a oznámit tuto skutečnost příslušnému matričnímu úřadu.²⁵ Obecní úřad, pověřený vedením matriky má, dle § 175a občanského soudního řádu povinnost informovat o úmrtí soud příslušný k projednání dědictví. Tímto soudem je okresní soud, nacházející se v obvodu obecního úřadu.

Není-li možné takto smrt prokázat, je potřeba k určení okamžiku smrti soudního rozhodnutí. Vydání rozhodnutí o prohlášení osoby za mrtvou, provede soud na základě důkazů na návrh toho, kdo má na věci právní zájem. Přestože tyto důkazy nemohou být stoprocentně přesvědčivé, je zde vysoká míra pravděpodobnosti, že tomu tak opravdu je. Vypoví-li svědek, že danou osobu viděl na místě a v čase havárie a o osobě pak nejsou žádné informace, jde o důkazy poměrně spolehlivé, na jejichž základě je možné ustanovit osobě opatrovníka a vyhláškou vyzvat nezvěstného, aby se do jednoho roku soudu přihlásil a všechny, kteří mají o osobě informace, aby je předali soudu nebo opatrovníku. Neučiní-li tak je možné osobu prohlásit dle § 200 OSŘ za mrtvého a určit, kdy se tak stalo. Stanovení přesného okamžiku smrti je důležité pro určení okruhu

²⁵ Příslušným matričním úřadem je obecní úřad, pověřený vedením matriky, v jehož obvodu osoba zemřela.

dědiců, určení výše aktiv a pasiv, které jsou v průběhu času velmi proměnlivé. Soud, který vydal rozhodnutí o prohlášení za mrtvého zašle příslušnému okresnímu soudu stejnopis pravomocného rozhodnutí.

V praxi bývá nejčastěji řízení zahájeno věcně a místně příslušným soudem po obdržení úmrtního listu vydaného matričním úřadem nebo zprávou z nemocnice. Naopak u dodatečného projednání dědictví, ke kterému dochází v případě, že vyjde najevo nově objevený majetek zůstavitele, bývá řízení zahájeno obvykle na základě návrhu pozůstalých. Řízení se obligatorně zahajuje u všech zjištěných úmrtí, výjimkou není ani případ, kdy byl zůstavitel prokazatelně nemajetný. Řízení se zahajuje u věcně a místně příslušného soudu usnesením, které se nedoručuje účastníkům řízení.²⁶ Usnesení o dědickém řízení může vydat jednak předseda senátu (samosoudce), dále pak vyšší soudní úředník, asistent soudce, ale i justiční čekatel, který splňuje příslušné podmínky – pracuje v pracovním poměru na dobu neurčitou, má složenou příslušnou odbornou zkoušku.

Dojde-li k případu, že řízení je zahájeno na návrh, je dnem zahájení řízení den, kdy návrh došel soudu.

Jak jsem již výše zmínila, k zahájení řízení může dojít i na návrh. K podání návrhu na zahájení řízení je legitimován ten, kdo tvrdí, že je dědicem nebo kdo vypravil pohřeb zůstavitele, stát je legitimován v případě dědictví bez dědice dle § 462 ObčZ. I v případě, že návrh podá osoba, která není legitimována, je řízení zahájeno. Avšak poté, co soudní komisař zjistí, že osoba, která návrh podala, není věcně legitimována, vyloučí ji z projednání.

Dojde-li k tomu, že po pravomocném skončení dědického řízení vyjde najevo nový majetek zůstavitele, soud řízení znovu zahájí. Řízení o dodatečném projednání dědictví se zahajuje na návrh nebo

²⁶ § 175a, odst. 2, věta druhá OSŘ

i bez návrhu. Bez návrhu zahájí soud dědické řízení vždy, když se dozví, že zůstavitel zanechal majetek, který nebyl v předchozím řízení projednán. Nastane-li pak stejný případ i po pravomocném skončení dodatečného projednání dědictví, nic nebrání tomu, aby bylo zahájeno další dodatečné projednání. Je-li však zahájeno dodatečné projednání dědictví a v průběhu řízení se zjistí, že není žádný nově najevo vyšší majetek, řízení se zastaví.

Dalším procesním úkonem po zahájení řízení je pověření notáře jako soudního komisaře. Podle § 38, odst.1 o.s.ř., provede notář za odměnu úkony v řízení o dědictví. Tyto úkony se považují za úkony soudu, proto je notář povinný postupovat podle Občanského soudního řádu. Výběr notáře pro konkrétní řízení nemůže záležet na uvážení soudu, byla by tím porušena jedna ze základních ústavních zásad, a to zásada zákonného soudu a zákonného soudce (v tomto případě především zákonného notáře jako soudního komisaře, vzhledem k tomu, že notáři mají v dědictví postavení soudce a jejich úkony jsou považovány za úkony soudu). Jedním z důvodů je, aby nedocházelo k ovlivňování výběru notáře a tím i k ovlivňování průběhu řízení.

Způsob pověřování notářů je proto stanoven rozvrhem, který vydává předseda příslušného krajského soudu a jehož opis se vede u každého okresního soudu.²⁷ Tento rozvrh je vydáván každoročně na návrh Notářské komory, zřízené v obvodu krajského soudu, a jednotlivé způsoby pověřování notářů se liší podle toho, který krajský soud rozvrh vydal. Rozvrh je možné změnit v případě, kdy ministr spravedlnosti během kalendářního roku zřídí či zruší notářský úřad. I v tomto případě příslušná notářská komora podá návrh na změnu rozvrhu. Důležité je, aby notáři byli pověřováni rovnoměrně.

Způsoby pověřování mohou být založeny na obvodovém nebo časovém systému. Při obvodovém systému jsou obce rozděleny v rámci obvodu okresního soudu do obvodů, jejichž počet je stejný

²⁷ § 258 Instrukce Ministerstva spravedlnosti z 3. prosince 2001, čj. 505/2001-org.

jako počet notářů. V rámci těchto jednotlivých obvodů jsou notáři pověřováni podle místa bydliště zůstavitele.

PŘ: Obvod č. 2 – Notář A Obce: Beroun, Hudlice, Králův Dvůr, Trubín, Trubská, Nový Jáchymov, Otročiněves, Zahořany.

Druhý způsob pověřování je založen na systému časovém, spojeném s datem úmrtí či narození zůstavitele v rámci kalendářního roku.

PŘ: Obvod č. 1 - JUDr. A 1., 6., 11., 16., 21., 26. den v tom kterém měsíci a 31. 5.

PŘ: Podle data narození zemřelých osob každému notáři v abecedním pořadí, vždy po jednom měsíci, tedy:
osoby narozené v lednu - Mgr. Notář B

Oba dva výše uvedené způsoby pověřování je možné také kombinovat.²⁸

Dojde-li v budoucnu k dodatečnému projednání, tj. vyjde najevo nově zjištěný majetek zůstavitele, projedná i toto dědictví notář, který byl přidělen k původnímu projednání dědictví.²⁹

K pověření notáře soudem dochází pouze neformálním úkonem. To je patrné z § 38 odst. 4 OSŘ, kde je uvedeno, že pověření není soudním rozhodnutím. Nejčastěji se jedná o záznam ve spisu, obvykle delším než samotné usnesení o zahájení dědického řízení. Proti tomuto pověření není možné odvolání.

²⁸ § 100 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky ze dne 23. prosince 1991 o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

²⁹ Blíže viz http://www.nkcr.cz/doc/komory/rozvrh_vpraze.pdf

2.4. Účastníci řízení

Při určování účastníků v dědickém řízení se vychází z druhé definice nesporných řízení.³⁰ Zákon zde taxativně vymezuje účastníky dědického řízení v § 175b OSŘ, podle kterého jsou účastníky ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici a pokud takových to osob není, tak stát. Stát je pak zastoupen Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových. Okruh účastníků řízení je ještě rozšířen o zůstavitelovy věřitele, pokud včas podali přihlášku pohledávky do řízení či v případě, kdy se vypořádává dědictví likvidací. Dojde-li k zastavení řízení podle § 175h OSŘ, účastníkem řízení je pouze osoba, která se postarala o pohřeb zůstavitele. Její účast je ale omezena jejím souhlasem, protože v případě, kdy vypravitel³¹ pohřbu souhlas neudělí, není možné řízení zastavit a i nepatrný majetek musí být projednán. O zastavení řízení podle § 175 odst. 1 a 2 blíže pojednám v následujících kapitolách.

Pokud jde o vymezení účastníků řízení, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, jsou to osoby, kterým svědčí dědické právo ze zákona nebo dědické právo ze závěti. „*Při dědění ze zákona je to prokázaný příbuzenský vztah k zůstaviteli, s nímž je spojeno dědické nástupnictví*“³² Za dědice lze ale pokládat pouze osoby té dědické skupiny, která připadá z hlediska svého pořadí v potaz. To znamená, že dědí-li manžel a děti zůstavitele, nemůžou dědit například zůstavitelovi rodiče či sourozenci. Ti přicházejí na řadu až v momentě, kdy zůstavitel nemá děti, nebo kdy všichni z té skupiny dědictví odmítnou. Ze zákona může být dědicem ovšem i osoba, která není v příbuzeneckém vztahu k zůstaviteli, ale je tzv.

³⁰ Toto řazení vychází z důležitosti jednotlivých definic. Dle ustanovení zákona by se jednalo z hlediska pořadí o definici třetí.

³¹ Vypravitelem pohřbu rozumíme osobu, která vypravila pohřeb zůstaviteli a je uvedená na faktuře za pohřeb a na úmrtním listu.

³² KUČERA, Robert. Dědictví. Praha: Linde Praha, 2001, 28 s. ISBN 80-720-1289-4

spolužijící osobou.³³ Spolužijící osoba se účastníkem řízení stává pouze v případě, kdy není dědiců v předcházející dědické skupině, tj. není zde zůstavitelových potomků. Podle Kučery ovšem u spolužijící osoby nestačí pouze její tvrzení, je zde třeba doložit uvedené skutečnosti. Do té doby, než se prokáže, že daná osoba je dědicem, zůstává účastníkem řízení. Stejně je tomu i u dědění ze závěti. Účastníky řízení jsou pak všechny osoby uvedené v závěti, která splňuje všechny požadavky ohledně své formy. Stát se stane účastníkem řízení v případě, kdy nejsou žádní dědicové ze zákona či závěti nebo v případě, kdy všechny osoby povolané k dědictví jej odmítly.

Úmrtím dlužníka jeho dluhy nezanikají, nejde-li o závazky, jejichž obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem.³⁴

Podíváme-li se blíže na postavení věřitele v dědickém řízení, dojdeme k závěru, že věřitel je účastníkem dědického řízení ve třech případech.³⁵

*„O tom, zda zůstavitelův věřitel je účastníkem dědického řízení, soud nevydává zvláštní rozhodnutí; jeho závěr v tomto směru se projeví jen tím, že se zůstavitelovým věřitelem jedná jako s účastníkem řízení, popřípadě že s ním jako s účastníkem řízení přestane jednat, dospěje-li k závěru, že není účastníkem řízení o dědictví.“*³⁶ Tento judikát Nejvyššího soudu také připomíná, že pokud nejedná soud s věřitelem jako s účastníkem řízení, může tento věřitel namítat nesprávný postup soudu v odvolání proti rozhodnutí. Odvolací soud se pak bude zabývat otázkou, zda je věřitel účastníkem řízení, protože jen účastník řízení má možnost podat odvolání.

³³ Osobou, která se zůstavitelem po dobu nejméně jednoho roku žila ve společné domácnosti nebo byla odkázána na zůstavitele v otázce vyživování.

³⁴ § 579 odst. 1 ObčZ.

³⁵ § 175b OSŘ

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 10. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/98

První případ se zabývá otázkou dohody dědiců a věřitelů. Dědici a věřitelé mohou učinit dohodu o tom, že dědictví, které je předluženo, tzn., že pasiva zde přesahují aktiva, se přenechá věřitelům k úhradě dluhů. Dohoda musí být schválena soudem, podmínkou je, že nebude odporovat zákonu ani dobrým mravům. Pokud soud dohodu neschválí, pokračuje se dále v řízení.

Druhou možností je vypořádání věřitelovy pohledávky. Jak jsem uvedla již výše, je nutné, aby věřitel svoji pohledávku vyčíslil k datu úmrtí zůstavitele a přihlásil ji do dědického řízení. Účastníkem se však podle J. Mikeše a L. Muzikáře nestává pouhým přihlášením pohledávky, ale až jejím uznáním a nezpochybněním ze strany dědiců. Přímou uvádí, že: *„Do pasiv dědictví se dluh zařadí zásadně jen v tom případě, že dědici tento dluh nezpochybňují a jsou v tomto stanovisku zajedno, tzn., že mezi více dědici není sporu o tom, že zůstavitel takový dluh měl; pokud by se jednalo o dluh, který by byl mezi dědici sporný, v dědickém řízení se k němu nepřihlíží.“*³⁷ Zároveň uvádí, že proti vůli dědiců je možné do pasiv dědictví zařadit pouze dluh, o němž nejsou pochybnosti, tj. je doložený veřejnou listinou.

Podle mého názoru je ovšem třeba zařadit do pasiv dědictví veškeré dluhy, o kterých se notář, jako soudní komisař, dozví a nečekat až na to, kdy bude pohledávka prokázána. Pokud se ukáže, že zůstavitel žádný dluh nezanechal, je třeba pak účast tohoto věřitele ukončit.

Podobnou myšlenku judikoval i Nejvyšší soud ve svém usnesení³⁸, kde za účastníky dědického řízení považuje také ty, kteří tvrdí, že jsou zůstavitelovými věřiteli nebo i ty, kteří sice toto netvrdí, ale v řízení vyšlo najevo, že měl vůči nim zůstavitel dluhy a to až do doby, než bude prokázáno, že zde žádná pohledávka vůči

³⁷ MIKEŠ, Jiří. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotně právního i procesního. Praha: Linde, 2003, 163-164 s. ISBN 80-720-1422-6

³⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/98, publikované v časopise AD NOTAM 3/2004

zůstaviteli neexistuje. To, že účast věřitele není možné brát až od doby, kdy o něm nejsou žádné pochybnosti je posílena také argumentem, že věřitel má mít možnost chránit své zájmy a práva a má mít možnost prokázat svá tvrzení a tvrdit rozhodné skutečnosti, což by, kdyby nebyl účastníkem, nebylo možné.

Třetím případem je likvidace dědictví. K likvidaci dědictví dochází v případě, kdy je dědictví předluženo, tj. pasiva přesahují aktiva a dědicové se s věřiteli nedohodli na přenechání dědictví k úhradě dluhů nebo nebyla tato dohoda soudem schválena. Likvidace se nařídí na návrh jak věřitelů, dědiců, tak státu. Nepodá-li žádná z legitimovaných osob návrh, může soudní komisař nařídít likvidaci i bez návrhu. K likvidaci dochází též v případě, kdy dědictví získává stát, a věřitelé nechtějí přijmout věci z dědictví na úhradu dluhů. Likvidace se zde nařizuje pouze na návrh státu.

Likvidace dědictví se nařizuje usnesením, které je povinen notář doručit všem účastníkům a vyvěsit na úřední desce soudu. Vyvěšením na úřední desce soudu se vyzývají neznámí věřitelé, aby přihlásili své pohledávky. Dochází zde ex offio k tzv. konvokaci věřitelů, kdy jsou vyzváni všichni věřitelé, aby přihlásili v určité lhůtě své pohledávky do dědického řízení. Účelem je vyjasnit okruh všech věřitelů zůstavitele, protože věřitelé jsou poučeni, že pokud své přihlášky v dané lhůtě nepřihlásí, tyto pohledávky zaniknou. „*Nařízení likvidace má za následek zpeněžení veškerých aktiv dědictví (srov. § 175u OSŘ) a rozvržení výtěžku mezi věřitele podle § 175v OSŘ.*“³⁹ Zákon uvádí jako možné způsoby likvidace výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí, nemovitostí a podniku, ve veřejné dražbě, dražbě provedené soudním exekutorem nebo prodejem mimo dražbu.⁴⁰ Zajímavé je, že v tomto taxativním výčtu možností výkonu rozhodnutí chybí přikázání pohledávky, které je možné podle mého názoru zařadit do způsobů výkonu na základě

³⁹ Hendrych, D. a kol. Právníký slovník, Praha 2009

⁴⁰ § 175u OSŘ

interpretace, a to argumentem a simili dle § 258 o.s.ř., způsoby výkonu rozhodnutí.

Účastníkem řízení jsou i osoby znalce, tlumočníka, svědků. Tyto osoby nejsou účastníky řízení v celém jeho rozsahu, ale pouze v té části, ve které se projednávají jejich práva a povinnosti.⁴¹

2.4.1. Nezletilí a osoby s omezenou či zbavenou způsobilostí k právním úkonům

V mnoha případech dědického řízení dojde k situaci, kdy v roli právního nástupce či v okruhu dědiců vystupuje nezletilý či osoba zcela nebo zčásti zbavená způsobilosti k právním úkonům. Zde pak hraje velkou roli opatrovnický soud, zabývající se mimo jiné i činností spočívající ve schválení právních úkonů zákonným zástupcem za nezletilého a opatrovníkem. Opatrovník je osobou, ustanovenou soudem, jehož úkolem je zastupovat buď osobu blízkou – zde hovoříme o opatrovnictví soukromém, nebo jde-li o obecní úřad – mluvíme o veřejném opatrovníku.

Dojde-li k případu, že účastníkem řízení je osiřelé dítě, je nutno, dle judikátu R 34/1976 přezkoumat, zda dítě má soudem ustanoveného opatrovníka. V opačném případě je třeba místně příslušnému soudu podat podnět na ustanovení opatrovníka.⁴²

2.5. Zjišťování v evidencích

Důležitým krokem po obdržení spisu jsou základní vyhledávání v evidencích a lustrace. Evidencí, kterých je třeba kvůli určení místní příslušnosti a základního výčtu nemovitostí či listin, je několik. Mezi

⁴¹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 1194 s.

⁴² FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI, 2006, 22 s. ISBN 80-7357-182-X.

nejdůležitější vyhledávání patří lustrace v Centrální evidenci závětí.⁴³ Součástí evidence jsou kromě závětí i listiny o vydědění, manželské smlouvy o zúžení, rozšíření či vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství, listiny o ustanovení správce dědictví a samozřejmě i listiny, kterými jsou tyto dokumenty odvolány. Do této uzavřené evidence mají přístup pouze notáři. Je to logický krok, aby se eliminovala možnost zneužití informací. V evidenci nejsou evidovány všechny závěti, ale pouze ty, které byly sepsány formou notářského zápisu nebo byly u notáře uloženy. Jednotlivé závěti si notář musí vyžádat buď od soudu, kde jsou uloženy závěti sepsané formou notářského zápisu do 31.12.1992 nebo od notáře, u kterého byla závěť po roce 1992 sepsána a uschována.

Další listinou, o které se provádí šetření zda existuje, je listina o ustanovení správce dědictví. V této listině může zůstavitel ustanovit osobu, která bude spravovat veškerý jeho majetek až do skončení řízení o dědictví. Listinu o ustanovení správce dědictví je možné sepsat pouze ve formě notářského zápisu, čímž se zajistí větší právní jistota zůstavitele, že se bude postupovat podle jeho vůle. O výsledcích šetření vyhotoví notář kontrolní výtisk, který se zakládá do spisu. Obdobně provede notář šetření i v Centrální evidenci obyvatel, ze které zjistí pravděpodobný okruh dědiců a lustraci v katastru nemovitostí, čímž zjistí základní údaje nutné pro další postup.

2.6. Předběžné šetření

*„Jako předběžné šetření se označuje počáteční úsek řízení o dědictví, v němž si státní notářství zjednává vědomost o základních skutečnostech, na nichž závisí jeho další postup v řízení.“*⁴⁴ Přestože je tato citace již 30 let stará a státní notářství byla nahrazena notáři jako soudními komisaři, v zásadě se na jejím

⁴³ Centrální evidence závětí je neveřejný seznam, vedený v elektronické podobě, spravovaný Notářskou komorou České republiky. Přístup do něj mají pouze notáři, na základě dálkové komunikace a Komora.

⁴⁴ Mikeš J., Dědické právo, Praha, Panorama, 1981, s. 113

významu nic nezměnilo. Předběžné šetření zůstává důležitou součástí řízení, v níž si notář zjišťuje a vyjasňuje okruh dědiců, zůstavitelův majetek a jeho dluhy spolu s tím, že zkoumá procesní podmínky k projednání dědictví, především svoji pravomoc a příslušnost.

K předběžnému šetření soudní komisař předvolá obvykle vypravitele pohřbu zůstavitele. Samozřejmě se může jednat i o jinou osobu, především manžela či rodinného příslušníka, ale u vypravitele pohřbu se předpokládá, že jako ten, kdo vypravil pohřeb zůstaviteli, je mu blízký a je dobře obeznámen s poměry zůstavitele a může tedy poskytnout základní informace, které zajistí rychlé a snadné projednání dědictví. Vypravitelem pohřbu nemusí být pouze příbuzný či známý zůstavitele, ale i například obec nebo občanské sdružení.

Předběžné šetření je přípravou pro pozdější projednání. Výsledek předběžného šetření je důležitý pro další průběh dědického řízení. Soudní komisař v případě, kdy zjistí, že zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty dále v řízení nepokračuje a řízení zastaví podle § 175h, odst. 1,2 OSŘ. O zastavení dědického řízení pro nemajetnost, viz dále. Tím je vlastně dědické řízení ukončeno, není třeba zjišťovat okruh právních nástupců, ani zda zůstavitel zanechal závěť nebo jinou listinu.

Řízení dále pokračuje v případě, kdy během předběžného šetření zjistí soudní komisař alespoň základní údaje o majetku zůstavitele. Obvykle se takto notář dozví o tom, zda zůstavitel vlastnil majetkové účty, vkladní knížky, akcie, motorová vozidla, členský podíl v bytovém družstvu, podniky, pohledávky zůstavitele, hotovost a bytové zařízení zůstavitele. Není totiž možné, aby notář prověřoval všechny možnosti, zejména u bankovních účtů, kterých je v současnosti velké množství. V souvislosti se stále se rozšiřující nabídkou dnešních bank, především nabídky internetového bankovníctví, vyvstane v nejbližší době otázka, jak efektivně zjistit, v kterých bankách měl zůstavitel účet, popřípadě, jak se jeho právní nástupci mohou o účtech dovědět, aniž by narazili na

institut bankovního tajemství. Současný systém je totiž založen na tom, že pozůstalí musí zjistit, v jakých bankách měl zůstavitel účet, aby je mohl notář požádat o sdělení ve smyslu § 128 OSŘ.

Banky nejsou jedinou institucí, u které notář na základě předběžného šetření provede zjištění údajů. Ohledně majetku rozesílá dotazy příslušnému katastrálnímu úřadu, od kterého žádá zaslání nabývacích titulů, dotazy bytovému družstvu, akciovým společnostem apod. Pokud jde o dluhy zůstavitele, rozešle soudní komisař dotazy příslušným věřitelům, zda evidují nějaký závazek zůstavitele k datu jeho úmrtí, v jaké výši a o sdělení právního titulu, na jehož základě daný dluh uplatňují. Cílem všech těchto dotazů je vyčíslit majetek ke dni úmrtí zůstavitele a určit jeho obvyklou cenu⁴⁵.

*„Podle výsledků předběžného šetření soudní komisař připraví jednání (srov. § 114a a § 114c) nebo, vycházející ze shromážděných podkladů, o dědictví rozhodne, není-li k jeho projednání třeba nařizovat jednání (srov. § 175j a 175zd).“*⁴⁶ K projednání není třeba nařizovat jednání, pokud soud potvrzuje nabytí dědictvého práva jedinému dědici nebo pokud není dědic a dědictví připadá státu.

Po předběžném šetření nastávají zpravidla dvě situace, od kterých se odvíjí další postup. První z nich je možnost, že zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo jen majetek nepatrné hodnoty a řízení se zastaví. Výhodou tohoto postupu zcela jistě je jeho rychlé a hospodárné vyřízení dědictví, kde je jen zanedbatelný majetek. Druhou možností je, že zde určitá majetková práva jsou a dědictvé řízení pokračuje až do závěrečného jednání.

K projednání dochází i v případě, kdy vypravitel pohřbu nevysloví svůj souhlas s vydáním majetku nepatrné hodnoty, či v případě, kdy je zájem dědiců na řádném projednání. Důvodem může být zvláštní

⁴⁵ Obvyklou cenou se dle § 2 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného majetku v tuzemsku ke dni ocenění. Dnem ocenění je v dědictvém řízení den smrti zůstavitele. Při oceňování je třeba zvážit všechny okolnosti, které mají na cenu vliv. Do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní obliby.

⁴⁶ Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení o dědictví, 4. vydání. Praha: 2010, 797 s.

vnitřní hodnota známá pouze dědicům.⁴⁷ Bez projednání by tyto věci připadly vypraviteli pohřbu. Dojde-li však k projednání dědictví, vypravitel pohřbu může uplatnit náklady pohřbu do pasiv dědictví. Dědic, který dědí, tak po uhrazení nákladů pohřbu vypraviteli, získá i věci, které jsou pro něj cenné z hlediska jeho osobního vztahu k zůstaviteli.

2.7. Zastavení dědického řízení

V situaci, kdy notář během předběžného šetření nebo po následných dotazech u jednotlivých institucí zjistí, že zůstavitel zemřel bez zanechání majetku nebo zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty⁴⁸, vydá usnesení o zastavení řízení.⁴⁹ Tomuto způsobu ukončení dědického řízení je třeba věnovat náležitou pozornost, i když by se mohlo zdát, že jde menšinový způsob zakončení dědického řízení. Jak ve svém článku uvádí Mgr. Luboš Holík a JUDr. PhDr. Josef Marcel, v praxi tímto způsobem končí 20 - 30% řízení o dědictví.⁵⁰ Jak je z uvedeného patrné, jedná se o běžný způsob zakončení řízení. Z tohoto důvodu se podrobněji zaměřím na institut zastavení dědického řízení podle § 175h, odst. 1 a 2. jak z hlediska zákonné úpravy, tak z hlediska judikatury.

2.7.1. Zastavení řízení v případě, kdy zůstavitel nezanechal žádný majetek

Zůstavitel nezanechal žádný majetek, pokud ke dni své smrti nic nevlastnil a zároveň také v případě, kdy věci spadající do dědictví jsou bezcenné. *„Předměty, které vzhledem ke své povaze, stavu a stupni opotřebení se jeví jako neprodejný pro naprostý nezájem ze*

⁴⁷ Především půjde o rodinné památky, dopisy, fotografie...

⁴⁸ majetek, zanechaný zůstavitelem, který v zásadě nepřekračuje náklady pohřbu § 175 h odst. 1, odst. 2 OSŘ

⁵⁰ Holík L., Marcel J., Právní institut zastavení dědického řízení dle § 175h občanského soudního řádu, Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 2, 8 s. ISSN 1211-0558.

strany případných zájemců o koupi, se označují jako bezcenné.“⁵¹ V převážné většině případů se jedná o ošacení, vybavení bytu, či jiné věci osobní potřeby. Okruh dědiců se nezjišťuje, notář pouze vydá usnesení, které se založí do spisu a nedoručuje se. Takový postup by však dle mého názoru neměl být uplatněn v případě, kdy majetek zůstavitele je sice z hlediska dědického řízení označen za bezcenný, tj. bez obvyklé hodnoty, ale je nutné ho vyřadit z některých evidencí. Tím, že se usnesení nikomu nedoručuje ani se nevydává žádné potvrzení, není možné prokázat, že právní nástupnictví na nikoho nepřechází. Nulový účet, neobchodovatelné akcie či bezcenné auto tak není možné zrušit či vyřadit z evidence. Pokud dojde k takové možnosti, bylo by vhodnější dědické řízení nezastavovat podle § 175h, odst. 1, ale zastavit ho podle druhého odstavce, tj. vydat nepatrný majetek vypraviteli pohřbu.

Zjistí-li se, že zůstavitel nezanechal žádný majetek, ale zanechal dluhy, zašle se známým věřitelům sdělení, že dědické řízení bylo zastaveno z důvodu nemajetnosti zůstavitele a že za dluhy tedy nikdo neodpovídá.

2.7.2. Zastavení řízení v případě, kdy zůstavitel zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty

K vydání nepatrného majetku zůstavitele nemůže dojít proti vůli toho, kdo se postaral o pohřeb; převzat musí být všechn majetek zůstavitele, nikoliv jen některé jeho části.⁵²

V takovém případě není důležité, v jakém vztahu byl vypravitel pohřbu k zůstaviteli, důležitý je jeho souhlas s vydáním majetku nepatrné hodnoty jako určité náhrady nákladů pohřbu. Není-li souhlas udělen, pokračuje se v dědickém řízení. Rozhodující pro zastavení řízení z důvodu zanechání pouze nepatrného majetku je výše aktiv zůstavitele. „*Přesná hranice, při které lze majetek*

⁵¹ KUČERA, Robert. Dědictví. Praha: Linde Praha, 2001, 39 s. ISBN 80-720-1289-4

⁵² FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI, 2006, 51 s. ISBN 80-7357-182-X

*považovat za nepatrný, není stanovena, závisí na úvaze soudu a konkrétních okolnostech případu a je ovlivňována zejména obvyklými náklady přiměřeného pohřbu v daném místě a čase.“*⁵³ Jak je stanoveno výše, tato částka není určena jednotně, liší se podle jednotlivých případů a podle nákladů pohřbu; obecně přijímanou hodnotou je částka do 20.000 Kč, která se ovšem v průběhu dalších let může zvyšovat tak, jak porostou životní náklady či mzdy.

Judikatura, která upřesňuje režim nabývání majetku vypravitelem pohřbu určuje, že vlastnictví k věcem, které tvoří nepatrný majetek, nepřechází na vypravitele pohřbu děděním, ale jeho vydáním, založeném na rozhodnutí státního orgánu.⁵⁴ Tento rozsudek se dále zabývá i situacemi, ve kterých je možné dědické řízení zastavit. Posouzení, zda jsou dány podmínky pro zastavení řízení má vycházet z volné úvahy státního notářství, ale dle rozsudku NS není možné, aby se jednalo o libovůli. Notář je povinen výsledky řízení řádně podložit a vzít v úvahu, zda takovým postupem nepoškodí případné dědice. Zároveň judikát stanoví, že při posouzení nepatrnosti majetku se vychází z výše aktiv zůstavitele, ne z čisté hodnoty dědictví. Z toho vyplývá, že nelze brát v potaz ani případné dluhy a odvozovat od nich výši majetku.

Protože ani v tomto případě není dědic, na kterého by přešly případné dluhy, nikdo za ně neodpovídá.

Zjistí-li se později, že majetek, který byl označený jako nepatrný, ve skutečnosti má mnohem větší hodnotu, nezakládá rozhodnutí o zastavení dědického řízení překážku *res iudicata*,⁵⁵ majetek je pak projednán v dodatečném řízení.

Stejně jako usnesení o zastavení řízení podle § 175h, odst. 1 i usnesení podle odstavce druhého se nemusí doručovat a není proti němu přípustné odvolání. Častější praxí ovšem je usnesení vypraviteli pohřbu doručit, protože v usnesení je definován majetek,

⁵³ MUZIKÁŘ, L. Dědictví a dluhy. Zpravodaj jednoty českých právníků, 2008, č. 2, str. 18

⁵⁴ Nejvyšší soud České soc. rep., sp. zn 4 Cz 18/81

⁵⁵ Překážka věci pravomocně rozhodnuté

který vypravitel pohřbu převzal a tím mu slouží jako určité potvrzení, že vypravitel pohřbu je vlastníkem věcí a může s nimi disponovat. Zajímavou myšlenkou se zabývají ve svém článku L. Holík aj. Marcel⁵⁶, kteří se věnují otázce vydání majetku ženatému vypraviteli pohřbu. Vycházejí zde z § 143 odst. 1 písm. a), kdy prostředky vydané vypravitelem pohřbu pochází a tvoří součást společného jmění manželů (dále jen SJM). Vydaný majetek se pak stává součástí SJM. Tato situace se dá aplikovat pouze pro manželství, která nejsou modifikována smlouvou o zúžení/rozšíření SJM nebo smlouvou o vytvoření SJM ke dni zániku manželství.⁵⁷

Pouze v případě, kdy prostředky pocházejí z výlučného vlastnictví vypravitele, zůstává pak i majetek nabytý rozhodnutím soudního komisaře ve výlučném vlastnictví vypravitele.

2.8. Projednání dědictví

Zjistí-li soudní komisař v předběžném šetření, že zůstavitel zanechal majetek větší než nepatrné hodnoty, který spadá do dědictví,⁵⁸ pokračuje v řízení projednáním dědictví. *„Notář jako soudní komisař v zájmu hospodárnosti řízení nařídí jednání o projednání dědictví až tehdy, když shromáždí všechny potřebné podklady k tomu, aby při tomto jednání mohly být provedeny důkazy*

⁵⁶ Holík L., Marcel J., Právní institut zastavení dědického řízení dle § 175h občanského soudního řádu, Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 2, 12-13 s. ISSN 1211-0558.

⁵⁷ § 143a ObčZ.

⁵⁸ Existuje i majetek, který přechází na jiné osoby jinak než děděním. Příkladem může být penzijní připojištění a životní pojištění. U penzijního připojištění určuje jeho majitel osobu či osoby k převzetí nároku pro případ smrti, takže naspořená částka není součástí projednání dědictví. Pokud takovou osobu zůstavitel před svojí smrtí neurčil, částka na účtu penzijního připojištění se projedná v dědictví stejně jako ostatní majetek zůstavitele (Zákon č. 42/1994 Sb., v platném znění). Životní pojištění řeší obdobně zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Dle § 51 může zůstavitel jako pojistník určit obmyšleného jako oprávněnou osobu. Neurčí-li ji, nabývají práva manžel pojištěného, popřípadě děti pojištěného. Pokud nemá pojištěný manžela ani děti neznamená to, že práva na pojistné plnění spadají rovnou do dědictví. Zákon zde určuje další skupiny osob, které mohou práva nabýt, podobně jako je tomu u dědických skupin. Před tím než právo na pojistné plnění budou mít dědicové, zkoumá se, jestli neměl zůstavitel ještě rodiče. Pokud je neměl, přichází na řadu případně osoba, která žila s pojištěným po dobu nejméně jednoho roku před zůstavitelovou smrtí ve společné domácnosti.

o všech rozhodných skutečnostech, zejména ohledně zůstavitelova majetku a dluhů.“⁵⁹ Před nařízením projednání musí tedy soudní komisař prověřit veškeré údaje, které se dozvěděl při předběžném šetření, všechna vyjádření a doklady týkající se majetku a dluhů.

Soudní komisař ještě před projednáním vyrozumí všechny osoby, o kterých lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici. Vyrozuměním je soudní komisař informuje o tom, že jim svědčí dědické právo po zůstaviteli, že mají možnost dědictví ve lhůtě jednoho měsíce odmítnout a poučit je o právních účincích takového odmítnutí. „*Tato lhůta je hmotněprávní, jejím marným uplynutím právo odmítnout dědictví zaniká, zákon však umožňuje, aby byla ještě před svým uplynutím z důležitých důvodů prodloužena.*“⁶⁰

Prohlášení o odmítnutí nebo neodmítnutí dědictví nelze odvolat.⁶¹ Stejně tak není možné odmítnout dědictví jen zčásti či k němu mít výhrady nebo podmínky. Takové prohlášení by nemělo účinky odmítnutí dědictví.⁶² Městský soud v Praze svým usnesením⁶³ dospěl k tomu, že neučiní-li dědic ve stanovené lhůtě žádné prohlášení, hledí se na něj, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá. V tomto daném případě se dědička ze závěti domnívala, že stačí, když při jednání výslovně dědictví odmítne. Jednání však následovalo až poté, co dědičce uběhla měsíční lhůta k vyjádření se o odmítnutí dědictví. Vzhledem k tomu, že byla řádně poučena o lhůtě k odmítnutí dědictví a dědictví ve stanovené lhůtě neodmítla, nemohla tak učinit ani později a důsledkem její nečinnosti bylo, že se na ni hledí, jako by dědictví neodmítla.

Jiný judikát se zabývá situací, kdy po úmrtí zůstavitele dědic nakládá s prostředky spadajícími do dědictví. Toto usnesení Městského soudu rozvádí myšlenku zakotvenou v § 465 ObčZ, který říká, že dědictví nemůže odmítnout dědic, který svým počínáním dal

⁵⁹ KUČERA, Robert. Dědictví. Praha: Linde Praha, 2001, 43 s. ISBN 80-720-1289-4

⁶⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 171 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

⁶¹ § 467 ObčZ

⁶² § 466 ObčZ.

⁶³ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 214/96 ze dne 30.8.1996

najevo, že dědictví nechce odmítnout. MS došel k závěru, že: „*Dědic, který z prostředků náležejících do dědictví platil dluhy zůstavitele, nemůže odmítnout dědictví (§ 465 ObčZ). Pro nepřipustnost odmítnutí dle § 465 ObčZ není rozhodující, zda si takto dědic počínal před poučením o dědickém právu a možnosti odmítnout dědictví nebo až po tomto poučení.*“⁶⁴ V tomto případě došel soudní komisař k závěru, že pozůstalá manželka zůstavitele předtím než dědictví písemně odmítla, vybrala z účtu zůstavitele skoro půl milionu korun. Soud v tomto jednání spatřuje jednání, kterým dala manželka najevo, že dědictví odmítnout nechce. Pozůstalá manželka oponovala tvrzením, že za zůstavitele pouze splácela jeho dluhy a odvolávala se na současnou judikaturu, podle které jednání, směřující k odvrácení hrozící škody nelze považovat za jednání vedoucí k tomu, že dědictví nechce odmítnout. Avšak dle soudu není možné, aby s majetkem nakládal někdo jiný než dědic⁶⁵, jinak by se jednalo o neoprávněné nakládání s cizím majetkem. Proto pokud měla manželka v úmyslu dědictví odmítnout, nakládala s majetkem bez vědomí soudu a bez vědomí eventuálního nabyvatele dědictví. Argument zůstavitelky, že dle současné judikatury jsou možné zásahy k odvrácení hrozících škod soud neakceptoval s tím, že zmíněná judikatura má na mysli jen neodkladné zásahy. Tyto neodkladné zásahy je možné provést jen vlastními prostředky osoby, která zásah provádí.

V určitých situacích je třeba vyrozumět, kromě osob známých, i dědice neznámé či dědice neznámého pobytu. „*Tento postup je na místě jen tehdy, když v řízení o dědictví vyjde najevo, že by jako dědic mohla přicházet v úvahu konkrétní osoba, se kterou soudní komisař nemůže začít jednat, neboť mu není známo její jméno, nebo tehdy, když se známá osoba v úvahu přicházejícího dědice zdržuje*

⁶⁴ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 321/99 ze dne 30. 11. 1999

⁶⁵ Dovozeno z § 460 ObčZ, § 175r OSŘ a § 470 a násl. ObčZ.

na neznámém místě.“⁶⁶ K jejímu vyrozumění slouží vyhláška, která se vyvěsí na úřední desce soudu s tím, aby se dědicové přihlásili u soudu či soudního komisaře. Nepřihlásí-li se v dané lhůtě, jejich možnost nastoupit na místo dědiců zaniká a k této osobě se dále nepřihlíží.

V ustanovení paragrafu 175j OSŘ je stanoveno, v kterých případech není třeba nařizovat projednání. Jedná se o situace, kdy soud potvrdí nabytí jedinému dědici, nebo když dědictví připadne státu. Možnosti projednat dědictví bez jednání soudní komisař využít nemusí, zpravidla ho využije, pokud je tím možné řízení urychlit.

Ve všech ostatních případech je třeba nařídít jednání. Na něj je třeba předvolat účastníky řízení a všechny, jejichž přítomnost je nutná.⁶⁷ Předvolání musí být doručeno s dostatečným předstihem, aby předvolané osoby měly čas se na jednání připravit, zpravidla nejméně 10 dnů před dnem stanoveného k jednání.⁶⁸ Komentář dále dovozuje, že dodržení lhůty je důležitým aspektem řízení, protože v případě jejího nedodržení může být základem pro odvolání. *„Není-li lhůta dodržena, lze jednat jen tehdy, postačovala-li k přípravě na jednání kratší doba nebo souhlasil-li s tím účastník, v jehož neprospěch jde zkrácení lhůty. Jinak jde o vadu řízení, ke které přihlédne odvolací, popřípadě i dovolací soud.“*⁶⁹ S tímto vysloveným názorem je zcela v souladu i judikatura. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové⁷⁰ souhlasně říká, že doba deseti dnů nemusí být vždy dodržena. U případů, které nepotřebují obširnou přípravu, může být desetidenní lhůta kratší.

⁶⁶ Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení o dědictví, 4. vydání. Praha: 2010, 821 s.

⁶⁷ Osobami, jejichž přítomnosti je třeba jsou například zákonní zástupci účastníka, svědci, znalci, tlumočníci..

⁶⁸ § 115, odst. 2 OSŘ

⁶⁹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, 810 s.

⁷⁰ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 1. 2002, sp. zn. 20 Co 561/2001

Jednání je třeba připravit tak, aby bylo možné věc skončit zpravidla při jediném jednání.⁷¹ K tomu je třeba, aby soudní komisař zjistil veškerý majetek zůstavitele včetně jeho dluhů. Za účelem zjištění obvyklé ceny majetku⁷² patřícího do dědictví si soudní komisař vyžádá ocenění nemovitostí, automobilů či jiného majetku zpravidla ve formě potvrzení realitní kanceláře nebo prodejce automobilů ke dni zůstavitelovi smrti. Pokud však o ceně mezi dědici nepanuje shoda, je třeba učinit ocenění ve formě znaleckého posudku. V případě, že se dědicové neshodnou na osobě znalce, notář znalce ustanoví usnesením.

Ohledně ocenění majetku formou souhlasného sdělení dědiců bez nutnosti znaleckého posudku probíhala ještě před nedávnem velká diskuze, která začala nenápadným článkem v Hospodářských novinách⁷³. V nich prezident Notářské komory JUDr. Foukal prezentoval svůj názor, že namísto znaleckého posudku stačí pro vypořádání dědictví vyjádření realitní kanceláře, za které dědic zaplatí mnohem menší částku než za znalecký posudek. Jeho slova podpořil i prezident regionální notářské komory v Brně JUDr. Zdeněk Ryšánek. Podle jehož názoru je znalecký posudek třeba jen v případech, kdy nedojde ke shodě dědiců o ceně majetku. Na tento článek reagovala Komora soudních znalců ČR článkem „Znalecké posudky nejen v rámci dědického řízení“⁷⁴, ve kterém představitel komory soudních znalců ČR zpochybňuje názory JUDr. Ryšánka. Dle nich jsou znalecké posudky v dědickém řízení nepostradatelné z mnoha důvodů. Mezi základními uvádějí, že ve znaleckém posudku jsou oceňovány i další stavby, ve vyjádřeních realitních kanceláří přehlížené, že až ze znaleckého posudku se mnohdy dědicové seznamují se stavem nemovitostí. Dalším argumentem, který znalci vznášejí je možnost použít znalecké posudky

⁷¹ § 114a odst. 1 OSŘ

⁷² Obvyklou cenou rozumíme cenu, za kterou je možné majetek v době smrti zůstavitele zpeněžit

⁷³ Pokorný M., článek „Dědictví bez daně není zadarmo“ ze dne 30.8.2008, uveřejněný na www.ihned.cz

⁷⁴ Vácha V., Brož, I. Znalecké posudky nejen v rámci dědického řízení. Časopis Znalec, 2/2008

v případných budoucích sporech. Reakce na tento článek na sebe nenechala dlouho čekat. V časopise Ad Notam⁷⁵ Ondřej Klička tvrdí, že dědicové, kterými jsou většinou manžel či děti, stav majetku znají a proto jsou i zcela schopni, bez cizí pomoci určit cenu nemovitosti. O. Klička nepopírá, že v určitých situacích je znaleckých posudků třeba, pouze zdůrazňuje, že počet znaleckých posudků by neměl být nadužíván.

Tuto složitou a diskutovanou otázku rozřešila až novela občanského soudního řádu z roku 2009,⁷⁶ která přesunula rozhodování v dědickém řízení až na několik výjimek na notáře, jako soudního komisaře. Soudní komisař již přestal být vázán instrukcemi soudu, kterým byl pověřen řízení připravit a záleží tedy na něm, jaký důkazní prostředek v určení ceny obvyklé využije. V současné době tedy soudní komisař nechává účastníkům na výběr, jaký způsob využijí. Může vycházet ze shodného tvrzení účastníků, z posudků, objednaných účastníky řízení, či ze znaleckého posudku od ustanoveného soudního znalce. Pro účastníky, kteří budou platit dědickou daň nebo pro ty, kteří chtějí po skončení dědického řízení realizovat daněný převod, je oslovení znalce jednodušší. Pokud účastníci osloví znalce sami, nejedná se o znalecký posudek ve smyslu § 127 OSŘ, ale o tzv. expertizu.⁷⁷ Na druhou stranu mohou nastat situace, kdy soudní komisař vyžaduje znalecký posudek a ustanoví znalce podle § 127 OSŘ. Soudní komisař znalce ustanoví v momentě, kdy se účastníci na ceně neshodnou, či v případě, kdy účastníci neposkytnou součinnost. Znalce ustanoví také, když některý z účastníků řízení nesouhlasí se sdělením realitní kanceláře nebo posudkem od jiného účastníka. Tento postup, který se v praxi ustálil, výrazně urychluje a pro účastníky také snižuje náklady dědického řízení. Na druhou stranu, pokud jeden z účastníků předloží sdělení realitní kanceláře o ceně a druhý s uvedenou cenou

⁷⁵ Klička O., Jsou znalecké posudky skutečně nutné i v rámci dědického řízení?, Ad Notam: notářský časopis, 2009, roč. 15, č. 2, 58 s. ISSN 1211-0558.

⁷⁶ Tzv. souhrnná novela, č. zákona 7/2009 Sb.

⁷⁷ Expertiza, tj. posudek, který objedná a předloží některý účastník. K posudku se pak přihlíží jako k důkazu listinou.

nesouhlasí, je třeba postup prodloužit a zvýšit náklady o znalecký posudek. K takovým sporným řízením však dochází poměrně zřídka, a proto je stávající úprava, kdy k určení obvyklé ceny stačí sdělení realitní kanceláře správným řešením situace osvědčeným praxí.

Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, rozhodne soud o obvyklé ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele. Podle zásad uvedených v občanském zákoníku dále určí, co z toho majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi.⁷⁸

Jak výše uvedený zákon říká i v případě, kdy byl zůstavitel ženatý či zůstavitelka vdaná, je zapotřebí určit obvyklou cenu společného majetku a společných dluhů ke dni úmrtí zůstavitele a poté určit, co ze společného jmění patří pozůstalému manželovi a co připadá do dědictví. Při zjišťování obsahu SJM vychází soudní komisař ze souhlasného tvrzení účastníků, především pozůstalého manžela a dědiců. Pokud jsou některá aktiva či pasiva mezi dědici sporná, omezí se soudní komisař na zjištění důvodu jejich spornosti a dále k nim nepřihlíží. *„Sporností aktiv nebo pasiv bezpodílového spoluvlastnictví (dnes společného jmění manželů) se v dědickém řízení rozumí rozdílná (rozporná) tvrzení účastníků řízení o skutečnostech, které jsou rozhodné pro posouzení (právní závěr), zda věc nebo jiná majetková hodnota, popř. dluh, patřily zůstaviteli. Jsou-li údaje účastníků shodné nebo liší-li se jen v okolnostech, které nejsou pro právní hodnocení významné, nejde o spor o aktiva nebo pasiva bezpodílového spoluvlastnictví. V případě, že účastníci mají jen rozdílný právní názor na otázku, zda věc nebo jiná majetková hodnota, popř. dluh, patřily do bezpodílového spoluvlastnictví, nemůže se soud omezit na „zjištění spornosti“; na základě svého právního posouzení musí rozhodnout, zda patří nebo nepatří do dědictví.“*⁷⁹ Z tohoto rozsudku je tedy možné učinit závěr, že pokud

⁷⁸ § 175I, odst. 1 OSŘ

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2043/2005

jde o skutkové otázky, nemůže se a ani nesmí soudní komisař zabývat zjišťováním jejich spornosti a provádět dokazování, kterým by mohl spornost odstranit. Naopak, v případě spornosti právní je soudní komisař povinen rozhodnout, zda věc nebo jinou majetkovou hodnotu do dědictví zařadí.

Při vypořádání společného jmění postupuje soudní komisař podle § 149 odst. 2,3 ObčZ.⁸⁰ Je možné rozlišit několik způsobů jak majetek v SJM vypořádat. Prvním z nich je, že stane-li se pozůstalý manžel výlučným vlastníkem věcí, je současně povinen vložit odpovídající částku do dědictví, tzn, že dědicové mají vůči pozůstalému manželovi pohledávku. Druhou možností je rozdělení majetku do podílového spoluvlastnictví všech dědiců. Poslední možností pak je, že veškerý majetek se projedná v dědictví a do pasiv dědictví bude náležet pohledávka pozůstalého manžela, která bude rovna jeho podílu v SJM. *„Při tomto určení je třeba dát, ukazuje-li se to dobře možné, přednost rozdělení jednotlivých věcí, práv a jiných majetkových hodnot mezi dědictví a pozůstalého manžela před příkazováním podle ideálních podílů na těchto věcech nebo jiných majetkových hodnotách. Cílem je zabránit nežádoucímu podílovému spoluvlastnictví mezi dědici a pozůstalým manželem a případným sporům, které by z takového vypořádání mohly v budoucnu vzniknout.“*⁸¹

Ne všechny věci ovšem lze zařadit do dědictví a rozdělit mezi dědice. Podle zvláštní úpravy některá majetková práva ze SJM přecházejí rovnou na pozůstalého manžela. Jedná se například o

⁸⁰ § 149

(2) Zanimke-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem.

(3) Při vypořádání se přihlídně především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.

⁸¹ Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení O dědictví, 4. vydání. Praha: 2010, 850 s.

přechod členství v bytovém družstvu, pokud byli manželé společnými členy bytového družstva či společnými uživateli družstevního bytu.⁸²

Je zde nutné rozlišovat, zda společné členství manželů vzniklo během trvání manželství nebo před jeho vznikem.

Pokud byli členy družstva či společnými nájemci oba manželé, tak úmrtím jednoho z manželů zaniká společné členství a společný nájem a pozůstalý manžel zůstane jediným členem a jediným nájemcem. Členský podíl se pak nezařadí do vypořádání SJM a neobjeví se ani při vypořádání dědictví. Do dědictví se pak zařadí pouze náhrada, odpovídající svojí výší velikosti podílu.

*„V druhém případě přechází již smrtí člena družstva, nájemce bytu, členský podíl i družstevní nájem bytu na toho z dědiců, kterému připadl členský podíl. Oba manželé sice byli společnými nájemci bytu podle § 704 odst. 1, ale se společným nájmem nevzniklo společné členství manželů v družstvu podle § 703 odst. 2, takže členem družstva byl jen zemřelý manžel.“*⁸³ To znamená, že členství a nájem bytu se zařadí do předmětu dědictví a přejde na toho z dědiců, který získá členský podíl.

Dojde-li k zániku SJM před smrtí zůstavitele, ale společné jmění není vypořádáno, není vypořádání v kompetenci soudního komisaře.

*„Soud (dnes soudní komisař) v řízení o dědictví neprovádí vypořádání nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví (dnes společného jmění manželů) zůstavitele s rozvedeným manželem. Postup dle § 175l OSŘ je možný jen tam, kde manželství zaniklo až úmrtím zůstavitele, nikoli rozvodem za jeho života.“*⁸⁴ Soudní komisař pak, v případě, že již bylo zahájeno řízení o vypořádání společného jmění, vyčká výsledků tohoto řízení a do dědictví zařadí pouze to, co podle rozhodnutí soudu náleželo zemřelému manželovi. Dědické řízení mezitím přeruší až do doby pravomocného rozsudku. Pokud řízení o vypořádání nebylo zahájeno, soudní komisař vychází buď z dohody mezi dědici a pozůstalým manželem nebo vyčká

⁸² Viz. § 707, odst. 2, ObčZ.

⁸³ Jiří Švestka, Jiří Spáčil, Marta Škárová, Milan Hulmák a kolektiv Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009, 2094 s.

⁸⁴ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 96/96-91 ze dne 31. 5.1996

rozhodnutí soudu zahájeného na návrh dědiců či pozůstalého manžela.

Na základě vypořádaného SJM, podkladů z předběžného šetření, odpovědí na jeho dotazy a ze shodných údajů účastníků, přistoupí soudní komisař k sepsání soupisu aktiv a pasiv zůstavitele včetně uvedení jejich hodnoty v době smrti zůstavitele. Tento soupis aktiv a pasiv je převážně vyhotovován při jednání do protokolu. Může být ale sepsán i samostatně, vždy se ale stává součástí spisu. Na straně aktiv se uvedou případné nemovitosti, motorová vozidla, ostatní movité věci, finanční prostředky, vkladní knížky, podílové listy a jiné cenné papíry, nároky na stavební spoření, penzijní připojištění či životní pojištění, pokud tyto nároky nepřechází na oprávněné osoby podle zvláštních zákonů, autorská práva, pohledávky zůstavitele z titulu přeplatků, nájmu apod. Na stranu pasiv se zařadí přiměřené náklady pohřbu zůstavitele a dluhy zůstavitele související s jeho osobou.

Na návrh dědiců je možné vyzvat věřitele, aby uplatnili ve stanovené lhůtě svoji pohledávku do dědického řízení. V případě, že své pohledávky včas neuplatní a uspokojením jiných pohledávek je vyčerpána cena dědictví, dědici pak věřitelům neodpovídají.

„Pro zařazení dluhu do pasiv dědictví je rozhodující, zda dluh v době úmrtí zůstavitele existoval; není významné, kdy se stal dluh splatným, tedy zda se stal splatným až po smrti zůstavitele. Do pasiv dědictví se zařadí též dluh budoucí, jestliže závazek v tomto směru vznikl za života zůstavitele, i když není jisté, zda skutečně vznikne.“

⁸⁵ Tento názor nalézá oporu v judikatuře. Závazné právní stanovisko k této otázce vyslovil Městský soud v Praze,⁸⁶ který se zabýval otázkou dluhů, které nebylo možné k datu úmrtí přesně vyčíslit a zařadit do pasiv dědictví. Městský soud zde konstatuje, že dluh, který

⁸⁵ Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení o dědictví, 4. vydání. Praha: 2010, 862 s.

⁸⁶ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 29/99-48 ze dne 26. 2. 1999, publikované v časopise Ad Notam 5/1999, 103 s.

vznikne zůstaviteli, zůstává jeho dluhem, i když není možné zjistit jeho výši k datu úmrtí a tato výše je vyčíslena až dodatečně. K této možnosti dochází při vyčíslení daňové povinnosti, u plateb sociálního a zdravotního pojištění, jejichž vyúčtování probíhá až v následujícím kalendářním roce. I přesto, že zůstavitel platil řádně všechny zálohy a k datu úmrtí žádné nedoplatky neměl, v konečném vyúčtování může určitý nedoplatek vzniknout. Pak i tento dluh, ačkoliv je splatný až po zůstavitelově smrti, patří do pasiv dědictví.

2.9. Spory z dědictví

Ačkoliv spadá dědické řízení do kategorie řízení nesporných, je možné, že se v průběhu řízení, především ve fázi projednání objeví sporné otázky, které je třeba vyřešit před tím, než dojde k vlastnímu rozhodnutí o dědictví.

Spory z dědictví upravuje zákon v § 175k, odst. 1 až 3 OSŘ. Třetímu odstavci, který se zabývá spornými aktivy a pasivy, jsem se věnovala výše. Jde-li o spory podle odstavce prvního a druhého, jedná se o spory, zda dědické právo je či není.

*„Je-li mezi účastníky řízení spor o dědické právo, je namístě vyšetřit a diferencovat, zda spor spočívá v právním hodnocení rozdílných tvrzení, jimiž je nastolena buď jen sporná právní otázka (například dodržení předepsané právní formy závěti v případě sporu o platnost závěti), která je skutkově bezesporná...nebo se jedná o skutkově spornou otázku, kdy o tvrzené právní skutečnosti nelze učinit právní závěr dříve, než bude prokázána pravdivost skutkového tvrzení.“*⁸⁷ Ke sporu o dědické právo dojde v případě, kdy se objeví osoba s tvrzením, že je dědicem a popírá, aby dědické právo svědčilo někomu jinému. Vyřešení této otázky je důležité nejen z hlediska právního nástupnictví, ale i z hlediska, se kterou z osob bude jednáno jako s účastníkem řízení a která se tedy bude na postupu dědického řízení podílet. Spočívá-li spor v posouzení

⁸⁷ DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009, 867 s. ISBN 978-80-7357-460-4.

sporné právní otázky, rozhoduje soudní komisař. Jde-li však o rozdílné skutkové okolnosti, na kterých závisí rozhodnutí o dědickém právu, soudní komisař se pokusí o dohodu mezi dědici a v případě, že se nepovede dohodu nastolit, odkáže dědice na podání žaloby.

Ne vždy je však jednoduché určit podle kterého z odstavců se bude spor řešit. Příkladem mohou být spory dědiců, které souvisejí s datem závěti. *„Spor účastníků o to, zda v závěti uvedené datum je datem, kdy byla listina zůstavitelem podepsána, je sporem, k jehož vyřešení nelze dospět postupem podle ustanovení § 175k odst. 1 o.s.ř., ale pouze postupem ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o.s.ř.“*⁸⁸ V tomto případě postupoval nesprávně Krajský soud v Českých Budějovicích jako soud odvolací, kdy v usnesení ze dne 16. 7. 2008, č. j. 7 Co 1192/2008 dospěl k závěru, že posuzování zákonných náležitostí závěti nezávisí na tom, zda jsou zde sporné skutečnosti, a proto může soud řešit otázku sám a nemusí odkazovat dědice na podání žaloby mimo dědické řízení. Nejvyšší soud oproti tomu vyjádřil názor opačný, který odůvodnil tím, že spor o datum, kdy byla závěť zůstavitelem napsána, je sporem mezi dědici. Jejich tvrzení nejsou ve shodě, a proto není možné postupovat podle § 175k odst. 1 OSŘ, ale je nutné se řídit ustanovením § 175k odst. 2 OSŘ. Soud prvního stupně stejně jako soud odvolací měli uložit tomu z dědiců, jehož právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

2.9.1. Postup podle § 175k odst. 1 OSŘ

Pokud má soudní komisař postupovat podle tohoto ustanovení, je zapotřebí splnění dvou podmínek. Jednak musí jít o posouzení právní otázky, ne otázky skutkové. Jednak neméně podstatnou podmínkou, jak jsem zmínila výše, je, že skutková tvrzení účastníků o rozhodných skutečnostech musí být shodná. Pokud tomu tak není, soud nemůže postupovat podle ustanovení odstavce prvního, ale

⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3597/2009, publikované v časopise Ad Notam 4/2011, 29 s.

musí odkázat dědice na podání žaloby.⁸⁹ Pokud jsou obě podmínky splněny, soudní komisař v dědickém řízení prošetří podmínky dědického práva a jedná dále jako s účastníkem pouze s tím, kdo je dle jeho názoru dědicem. Bez právní ochrany ovšem nezůstává ani osoba, se kterou soudní komisař jako s účastníkem řízení dále nejedná. I o dědickém právu je rozhodnuto usnesením, proti kterému je možné podat odvolání. *„Pravomocné usnesení vydané podle § 175k odst. 1 má své opodstatnění jen při nezměněném skutkovém základu věci. Vyjdou-li v dalším průběhu řízení najevo nové skutečnosti, rozhodné pro posouzení dědického práva, ztrácí usnesení své právní účinky a o podmínkách dědického práva je třeba – dojde-li za změněných skutkových okolností opět ke sporu o dědické právo – znovu rozhodnout.“*⁹⁰ Z toho vyplývá, že soudní komisař není poté vázán svým předchozím rozhodnutím a může rozhodnout i o tom, že dědicem je osoba, o které bylo předtím rozhodnuto, že se s ní jako s dědicem jednat nebude.

2.9.2. Postup podle § 175k odst. 2 OSŘ

Spory v dědickém řízení však mnohem častěji spočívají v rozdílných skutkových tvrzeních. Charakteristickými spory jsou spory o výklad závěti, o to, zda zůstavitel závěť sepsal vlastnoručně, zda nebyl při sepisování závěti nezpůsobilý, či zda spolužijící osoba naplňovala znaky stanovené pro ni zákonem.

V takových případech je soudní komisař povinen pokusit se sjednat smír a odstranit tak spor mezi dědici dohodou. V praxi je bohužel tento krok značně neúčinný. Není-li takový postup možný, odkáže soudní komisař dědice, jehož právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

⁸⁹ Blíže viz. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3597/2009, Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2428/2003

⁹⁰ Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení o dědictví, 4. vydání. Praha: 2010, 1118 s.

Žalobu je třeba dědicem formulovat buď na určení, že žalobce je zůstavitelovým dědicem nebo že žalovaný není dědicem zůstavitele. Není tedy možné formulovat žalobu jen jako rozhodnutí konkrétní sporné skutečnosti (např., že závěť je neplatná). Rozhodnutí o těchto sporných skutečnostech je jen posouzením předběžné otázky. Má význam pro rozhodnutí, kterému dědici svědčí dědické právo.⁹¹ Podání žaloby omezí soudní komisař lhůtou. Nepodá-li v určené lhůtě dědic žalobu, pokračuje soud v řízení bez ohledu na tohoto dědice. Stejně tak nebude brát zřetel na dědice v případě, kdy nebude dědic ve své žalobě úspěšný. Dědic pak přestává být účastníkem řízení. Jestliže podal dědic žalobu na určení, že jiný účastník není dědicem a ve své žalobě neuspěl, bude v dědickém řízení dále pokračováno jen s osobou, jejíž dědické právo účastník popíral.⁹² Může dojít i k variantě, kdy soud potvrdí dědické právo oběma účastníkům řízení a soudní komisař tak bude v řízení pokračovat s oběma dědici.

Nejvyšší soud řešil otázku, zda se při rozhodování žaloby podané podle § 175k, odst. 2 OSŘ, přihlíží i ke sporným situacím, které se neprojevily v dědickém řízení, ale až v průběhu soudního sporného řešení. *„Ve sporném soudním řízení po odkazu z dědického řízení ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. soud posoudí všechny mezi dědici sporné skutečnosti rozhodné pro závěr o tvrzeném (popíraném) dědickém právu. Z hlediska takového posouzení a rozhodnutí není významné, zda se všechny spory o rozhodných skutečnostech projevily mezi dědici už v řízení dědickém nebo některé z nich byly formulovány až v řízení sporném.“*⁹³ Nejvyšší soud zde vychází ze smyslu § 175k, odst. 2, kdy soud má posoudit všechny sporné skutečnosti, které jsou rozhodné pro posouzení dědického práva. Logicky proto není důležité, kdy se takové sporné skutečnosti objevily.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2003, sp. zn. 30 Cdo 925/2002

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010

Na posouzení soudního komisaře v případě podání žaloby dědicem je, zda přeruší dědické řízení. Většinou však po zjištění rozsahu majetku není možné již učinit jiné právní úkony, a proto je vhodné řízení přerušit a vyčkat výsledků sporného řízení.

2.10. Rozhodnutí v dědickém řízení

V této fázi řízení došlo v poslední době k největším změnám. Ještě před rokem 2010 to byl soud, kdo v řízení o dědictví vydával rozhodnutí a prováděl další opatření (např. doručení rozhodnutí účastníkům, vyrozumění bank, věřitelů a dalších osob a institucí) a soudní komisař mu podklady pouze připravoval. Na základě souhrnné novely OSŘ (zákon č. 7/2009 Sb) v roce 2009 přešlo vydávání rozhodnutí o dědickém řízení spolu s prováděním následných opatření na soudní komisaře. Tímto krokem byla odstraněna jakási dvoukolejnost řízení, kdy se soud musel zabývat celým spisem, aby mohl rozhodnout. Výsledkem je urychlení řízení o dědictví. Před novelizací, po podání spisu na soud, trvalo rozhodnutí mnohdy dlouhé měsíce. V současné době je možné vydat usnesení o skončení dědického řízení přímo na závěrečném jednání. Pak přichází v úvahu i možnost vzdání se práva odvolání účastníků řízení a tím pravomocně ukončit dědické řízení v ten samý den.

Usnesení, kterým se řízení končí, je rozhodnutím meritorním. „*Jde o rozhodnutí ve věci samé, které má zpětné účinky ke dni smrti zůstavitele (tam, kde dochází k přechodu majetku na právní nástupce zůstavitele na základě dědění).*“⁹⁴

Stejně jako jakékoliv jiné rozhodnutí soudu i toto rozhodnutí musí splňovat všechny zákonné náležitosti bez ohledu na to, že jej vydal soudní komisař. Dle JednŘ. se v usnesení uvede jméno a příjmení soudního komisaře, popřípadě náhradníka, adresa jeho notářské kanceláře a údaj, že byl v řízení o dědictví dědickým soudem pověřen k provedení úkonů jako soudní komisař. Jako místo

⁹⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 133 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

k podání odvolání se uvede adresa sídla dědického soudu a adresa notářské kanceláře soudního komisaře. Písemné vyhotovení usnesení podepisuje soudní komisař, popřípadě náhradník, zástupce, společník notáře nebo notářský kandidát, který byl notářskou komorou ustanoven k zastupování notáře při výkonu jeho činnosti.⁹⁵

V tomto meritorním usnesení, kterým se řízení končí, se obvykle rozhoduje i o řadě dílčích otázek souvisejících s rozhodnutím ve věci samé. Rozhodnutí týkající se těchto dílčích otázek jsou uvedena v samostatných výrocích, například:

I. Výrok o obvyklé ceně majetku, měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění majetku, určení, co z majetku připadá do dědictví a co patří pozůstalému z manželů (§ 175l odst.1 OSŘ)

II. Výrok o obvyklé ceně majetku, výši dluhů a čisté hodnotě dědictví, popřípadě výše předlužení v době smrti zůstavitele (§ 175o odst.1 OSŘ)

III. Výrok, kterým se potvrzuje nabytí dědictví jediným dědicem, nabytí dědictví státem, schválení dohody o vypořádání dědictví, potvrzení nabytí podle dědických podílů (§ 175q odst. 1 OSŘ)

IV. Výrok o odměně soudního komisaře (dle vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, v platném znění)

V. Výrok o nákladech řízení (dle vyhlášky č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, v platném znění a dle § 151 odst. 1 OSŘ)

Řízení je možné zakončit několika způsoby. O zastavení řízení z důvodu nemajetnosti zůstavitele podle § 175h odst. 1 OSŘ a zastavení řízení z důvodu zanechání nepatrného majetku zůstavitele podle odstavce druhého § 175h OSŘ jsem již pojednala výše.

⁹⁵ § 90 odst. 1 vyhlášky č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Podle ustanovení § 175q odst. 1 a 2 OSŘ soudní komisař v usnesení o dědictví:

- a) potvrdí nabytí dědictví jedinému dědici, nebo
- b) potvrdí, že dědictví, které nenabyl žádný dědic, připadlo státu, nebo
- c) schválí dohodu o vypořádání dědictví nebo dohodu o přenechání předluženého dědictví k úhradě dluhů, nebo
- d) potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů, nedojde-li mezi dědici k dohodě.

2.10.1. Usnesení o potvrzení nabytí dědictví jedinému dědici dle § 175q odst. 1, písm. a) OSŘ

Vydání usnesení, kterým se potvrdí dědictví jedinému dědici, je nejjednodušším případem ukončení dědického řízení. Tento způsob zakončení přichází v úvahu v případě, že zůstavitel zanechal majetek větší než nepatrné hodnoty a ze zákona nebo ze závěti přichází v úvahu jediný dědic. Dalším předpokladem je, že dědic dědictví neodmítl nebo si již počíнал jako dědic a z toho důvodu dědické právo odmítnout nemůže. Možné jsou i případy, kdy je dědiců více, ale všichni kromě jednoho dědictví odmítnou nebo případ, kdy jeden dědic vyplyne z výsledků sporů o dědické právo.

„Usnesení, kterým se potvrzuje nabytí dědictví jedinému dědici, má deklaratorní charakter, neboť deklaruje právní vztah, který existoval podle hmotného práva již ke dni smrti zůstavitele.“⁹⁶

Toto hledisko se většinou uplatní pouze u nabytí práv jediným dědicem, protože stejná práva, která byla za zůstavitelova života, přecházejí i na jeho právního nástupce. Jde-li však například o usnesení, kterým se schvaluje dědická dohoda, není mezi odborníky již jednotný názor. Někteří autoři publikací o civilním řízení, jako Prof. JUDr. Alena Winterová se přiklání k názoru, že zatímco usnesení,

⁹⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 133 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

kterým nabývá dědictví jediný dědic je deklaratorní, usnesení o dědické dohodě je spíše konstitutivním aktem., protože mezi dědici se vytváří nový stav práv a povinností, než byl před smrtí zůstavitele. Opačný názor má například Doc. JUDr. Mikeš, který poukazuje na to, že se jedná o akt deklaratorní povahy. Své tvrzení vysvětluje zřízením dědické legitimace pro dědice, který za splnění zákonných podmínek nastoupí do pozice dědice. Přikláním se k názoru, že nabytí dědictví je aktem deklaratorní povahy. Vycházím především ze znění § 460 ObčZ, podle něhož se dědictví nabývá smrtí zůstavitele. Potom má tedy rozhodnutí dle mého názoru účinky ex tunc, tj. od smrti zůstavitele. Dědic může omezeně (v některých případech se souhlasem soudu) s prostředky nakládat ještě před vydáním rozhodnutí.

Tento rozpor mezi právními teoretiky si myslím, že nebude vyřešen, dokud se neshodnou na přesném znění definice deklaratorního a konstitutivního aktu.

2.10.2. Usnesení o potvrzení nabytí dědictví státu dle § 175q odst. 1, písm. b) OSŘ

Dědictví připadne státu, pokud ho nenabyde žádný dědic ze závěti ani ze zákona.⁹⁷ Dědictví státu připadne jako tzv. odúmrt'. „*Odúmrt', zvláštní případ nabytí dědictví státem (caducum) ... Stát v tomto případě nenabývá dědictví z titulu dědění (nemá tedy postavení dědice), ale jde o jeho zvláštní subjektivní právo;*“⁹⁸

K tomu nejčastěji v praxi dojde v případě, že zůstavitel neměl žádné potomky či příbuzné a neurčil závětí jinou osobu. V poslední době je stále častější i případ, kdy dědictví připadne státu, protože ho všechny osoby odmítly. Souvisí to se stále se zvyšující zadlužeností osob, kdy o předlužené dědictví nemají dědicové zájem a odmítají ho. Tento případ je pro soudního komisaře obtížnější a zdlouhavější, protože se postupně musí vyhledat všechny osoby

⁹⁷ § 462 ObčZ

⁹⁸ Hendrych, D. a kol. Právní slovník, Praha 2009

všech dědických skupin, všechny musí být řádně vyrozuměny a musí dědictví odmítnout. Až pak na jejich místo může nastoupit stát, zastoupený Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Má-li připadnout dědictví státu, může se rozhodnout i bez toho, aby se konalo jednání. Přesto i se státem je třeba zacházet jako s jakýmkoliv jiným účastníkem řízení a umožnit mu využít všechna jeho procesní práva. *„Stát, kterému má dědictví připadnout podle § 462 o. z., nemůže sice odmítnout dědictví, ale měl by být rovněž vyrozuměn o tom, že mu má dědictví připadnout; provádí-li se dokazování, musí mít možnost navrhnout důkazy, vyjádřit se k provedeným důkazům apod., nebo se alespoň vyjádřit k podkladům, s nimiž byl seznámen.“*⁹⁹

Role státu se ale neomezuje pouze na převzetí dědictví, pokud není jiný dědic. Stát může být jedním z dědiců v případě, pokud je mu odkázán nějaký majetek závětí. V takovém případě má veškerá práva účastníka, tedy může dědictví i odmítnout.

Odpovědnost státu za dluhy zůstavitele se řídí ustanovením § 470 odst. 1 a 2 OSŘ. Stát odpovídá za zůstavitelovy dluhy a za přiměřené náklady jeho pohřbu stejně jako dědic. K uhrazení dluhu může kromě peněz využít k úhradě dluhů i věci, které jsou předmětem dědictví a svou hodnotou odpovídají výši dluhu. Odmítne-li věřitel věc přijmout, může stát navrhnout likvidaci dědictví. *„Stát tak neodpovídá za dluhy svým vlastním majetkem (na rozdíl od dědiců), ale pouze majetkem, patřícím do dědictví, popř. výtěžkem z jeho prodeje.“*¹⁰⁰

Zajímavá otázka vyvstává ohledně hrazení nákladů, které vznikají od smrti zůstavitele do pravomocného skončení dědického řízení. Vzhledem k tomu, že může trvat i několik měsíců než se řízení ukončí, je pravděpodobné, že rostou i neuhrazené náklady spojené s osobou zůstavitele. Těmito náklady mohou být příspěvky na

⁹⁹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUŽIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 281-282 s. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).

¹⁰⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 188 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

povinné ručení automobilu nebo zálohy spojené s bytem a další. Podrobněji se problematice věnoval JUDr. Marcel ve svém článku „Stát a dědické řízení“¹⁰¹, kde tvrdí, že se k této otázce již některé soudy vyjádřily. Příkladem uvádí rozsudek Okresního soudu v Mostě č.j. 12 C 91/2008 ze dne 8.10.2009. Státu v tomto případě připadl v dědictví členský podíl v bytovém družstvu jako odúmrtí. Bytové družstvo žalovalo stát na zaplacení dlužných zálohových plateb od okamžiku smrti do nabytí podílu státem. Stát oproti tomu tvrdil, že podíl nabyl až rozhodnutím soudu a že s bytem do té doby nemohl disponovat a nemohl ho užívat. Soud konstatoval, že stát mohl opravdu s majetkem disponovat až po právní moci rozhodnutí o dědictví. Zároveň gramatickým výkladem občanského zákoníku dovodil, že stát není dědicem, tudíž se po něm nemůže požadovat stejné chování jako po dědici. Soud žalobu družstva zamítl a dal za pravdu státu.

2.10.3. Usnesení o schválení dohody o vypořádání dědictví dle § 175q odst. 1, písm. c) OSŘ

Dohoda neboli shodný projev vůle nejméně dvou osob. Proto je k vypořádání dědictví dohodou třeba nejméně dvou dědiců. Pokud je dědiců více, je nezbytné, aby tato dohoda byla shodným projevem vůle všech osob, není proto možné, aby dohodu o vypořádání dědictví uzavřely jen osoby některé. V takém případě soudní komisař dohodu neschválí a v řízení se pokračuje. Dohodu soudní komisař také neschválí, odporuje-li zákonu nebo dobrým mravům.¹⁰² Dědicové mohou ale kdykoliv navrhnout dohodu novou nebo původní dohodu změnit. I již schválenou dohodu je možné změnit, a to až do právní moci usnesení, kterým se končí dědické řízení.

„Dohoda dědiců nemůže být pouze o části dědictví, musí se týkat všech aktiv dědictví (podle § 175m), zjištěných ke dni smrti

¹⁰¹ Marcel J., Stát a dědické řízení. Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 4, 25 s. ISSN 1211-0558.

¹⁰² § 482 odst. 2 OSŘ

zůstavitele.“¹⁰³ Nejen, že se dohoda musí týkat všech aktiv dědictví, je také zapotřebí, aby stanovil přesně, jaký majetek každý z dědiců nabývá, případně přesnou výši vyrovnání dědického podílu a lhůtu k plnění vyrovnání. Obsahem dohody nejsou jinak dědicové omezení. Je možné, že dědické podíly si dědicové rozdělí odchylně od znění závěti nebo zákona, je také možné, že některý z dědiců nenabyde z dědictví nic. V dohodě může být určeno, kdo odpovídá za dluhy a přiměřené náklady pohřbu zůstavitele. Pokud odpovědnost za dluhy nesjednají, a tak tomu v praxi většinou i bývá, platí, že za dluhy odpovídají dědicové podle poměru svých dědických podílů. Méně časté také je vytvoření nových práv a povinností v dědické dohodě. Když k jejich vytvoření dojde, nejčastěji to je zřízení věcného břemena či zřízení zástavního práva.

Uzavření dohody nebrání ani nezletilý dědic či dědic zbavený způsobilosti k právním úkonům. Sami dědickou dohodu uzavřít nemohou, za nezletilého dohodu uzavírá zákonný zástupce, za osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům jedná opatrovník. Vzhledem k tomu, že nejde o běžnou záležitost, je zapotřebí, aby právní úkon schválení dědické dohody byl schválen soudem.¹⁰⁴ Zákonem není stanoveno, kdy se ještě jedná o běžnou záležitost a kdy už ne. Podle ustálené praxe ale schvalování dědické dohody již mezi běžnou záležitostí nepatří a je třeba schválení soudem péče o nezletilé nebo opatrovníckým soudem. *„Při posuzování toho, zda dohoda dědiců je či není v zájmu nezletilého dědice, nelze zájem dědice spatřovat jedině v tom, zda se mu dostane vlastnických práv, nýbrž je třeba přihlídnout i k tomu, jaká tu bude možnost užívat věci získané dědictvím a jaké budou náklady spojené s jejím udržováním.“*¹⁰⁵ Je tedy důležité, aby se soud zabíral otázkou, zda je pro nezletilého „ku prospěchu“ získání majetku nebo jsou povinnosti a náklady neúnosné.

¹⁰³ DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009, 893 s. ISBN 978-80-7357-460-4.

¹⁰⁴ § 28 ObčZ.

¹⁰⁵ R 59/66

2.10.4. Usnesení o nabytí dědictví podle dědických podílů dle § 175q odst. 1, písm. d) OSŘ

Nebylo-li rozhodnuto některým z výše uvedených způsobů, přikročí soudní komisař k potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů. „*Potvrdit nabytí dědictví podle podílů znamená dodržet dědické podíly jednotlivých dědiců na dědictví, a to přesně tak, jak vyplývají ze zákona nebo ze závěti, resp. ze zákona i ze závěti.*“¹⁰⁶ Nejsou-li podíly v závěti výslovně určeny, platí, že jsou podíly všech dědiců stejné. V případě dědění ze zákona se podíly určují podle zákonné úpravy dědických skupin.

Podíly je možné pozměnit započtením na dědický podíl. Při započtení (tzv. kolaci) je možné započítat na vrub dědice dary obdržené od zůstavitele během jeho života, nešlo-li o běžné dary. Důvodem je snaha spravedlivěji rozdělit majetek patřící do dědictví, s přihlédnutím k plnění, které dědic od zůstavitele obdržel ještě za života. Při započtení daru na dědický podíl se vychází z ceny, kterou měl dar v době věnování, nikoliv tedy z ceny, kterou by měl v době úmrtí zůstavitele.¹⁰⁷ V daném soudním sporu nesouhlasil dědic zůstavitelky se započtením peněžitého daru 20.000 Kč vůči bratrovi. Tato částka v době darování představovala cenu ¼ nemovitosti, čímž měl být pozůstalý syn „vyplacen“ a majitelem po smrti zůstavitelky se měl stát její druhý syn. V době, kdy zůstavitelka zemřela, měla však nemovitost hodnotu podstatně vyšší a přesto byla od její hodnoty v dědictví odečítána pouze hodnota daru z doby darování. Zároveň dědic namítal, že česká měna byla za dobu od darování do doby smrti zůstavitelky znehodnocena. Z těchto důvodů podal dědic žaloba na určení hodnoty daru. Odvolací soud namítá, že v roce 1989, kdy došlo k darování, se vlastnictví movitých věcí (v tom případě i peněžité částky) podle platné právní úpravy nabývalo převzetím věcí. Obdarovaný se již převzetím peněz stal jejich

¹⁰⁶ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 287 s. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).

¹⁰⁷ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 201/98 ze dne 3.9.1998

vlastníkem, není tedy možné spojovat účinky darování s úmrtím dárce. Obdarovaný měl zároveň možnost dar užívat a zhodnotit. Cenu daru proto není možné přepočítávat ke dni úmrtí zůstavitele, protože ke dni jeho úmrtí obdarovaný nic darem nenabývá. Na dědický podíl proto není možné započíst jinou částku, než tu, kterou měl dar v době nabytí, tj. přechodu vlastnictví na obdarovaného. Zároveň soud konstatuje, že platná právní úprava nepřipouští, aby byla uzavřena dohoda mezi dědicem a zůstavitelem, podle které dědic obdrží svůj dědický podíl za života zůstavitele a na oplátku nebude nic požadovat z dědictví po úmrtí zůstavitele.

Městský soud v Praze neřešil v tomto svém rozhodnutí pouze otázku hodnoty započtení dědického daru. Zároveň se zabýval i problémem, zda má být dědické řízení přerušeno v případě, kdy dědic podal mimo dědické řízení samostatnou žalobu na určení hodnoty daru. Městský soud, jako soud odvolací, došel k závěru, že důvodem pro přerušování dědického řízení může být pouze spor, týkající se otázky, která nepatří do pravomoci soudu v řízení o dědictví. *„Řešení veškerých právních otázek, které se týkají dědictví a dědického práva (včetně právních otázek, které se týkají započtení daru), patří výhradně do pravomoci soudu, který vede řízení o dědictví.“*¹⁰⁸ Není proto možné, aby bylo zahájeno řízení u jiného soudu, a to z důvodu zásahu do pravomoci dědického soudu a překážky litispendence.¹⁰⁹ Řízení by bylo možné v souvislosti se započtením daru přerušit pouze tehdy, byly by zde sporné otázky skutkové.

2.11. Dodatečné projednání dědictví

Objeví-li se po právní moci usnesení, jímž bylo řízení o dědictví skončeno, nějaký zůstavitelův majetek, popřípadě i dluh, provede se o tomto majetku řízení o dědictví. Objeví-li se pouze dluh zůstavitele,

¹⁰⁸ Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 201/98 ze dne 3.9.1998

¹⁰⁹ Zahájení řízení brání tomu, aby o téže věci probíhalo u soudu jiné řízení, viz § 83 OSŘ

řízení o dědictví se neprovede.¹¹⁰ Důležitou podmínkou je, aby zůstavitel, jehož nově objevený majetek se má projednat v dodatečném dědickém řízení, neztratil do doby dodatečného projednání postavení vlastníka. *„Soud v řízení o dodatečném projednání dědictví je proto ex officio povinen zjistit, zda v mezidobí, které uplynulo od smrti zůstavitele do doby zahájení řízení, nenabyla vlastnictví k věcem, jež by mohly být součástí nově objevenějšího se majetku, jiná osoba. Pokud by se tak stalo, a to navíc některým z originálních způsobů nabytí vlastnictví, nemůže soud projednat takový majetek v rámci dodatečného dědického řízení, neboť tvrzené vlastnické právo zůstavitele definitivně zaniklo a nelze je jakkoli obnovit (s výjimkou postupu dle restitučních předpisů).“*¹¹¹

K dodatečnému projednání dědictví dochází především z důvodu, že dědicové nebyli v době průběhu dědického řízení plně informováni o majetku zůstavitele a také z důvodu, že se domnívali, že daný majetek do dědictví nespadá a neinformovali proto soudního komisaře o jeho existenci.

Možnost dodatečného projednání nově najevo vyšlého majetku je dána především proto, že právní řád s výše uvedenými možnostmi opomenutí projednání veškerého majetku, který zůstavitel vlastnil k datu svého úmrtí, počítá a upravuje způsob, jak situaci napravit. Možnost, jak situaci napravit a nově objevený majetek projednat není časově omezena žádnou lhůtou.

Řízení o dodatečném projednání dědictví zahájí soud zpravidla na základě návrhu dědiců či jiných osob (banky, katastrální úřad, pozemkový úřad, apod.), i když je možné zahájit řízení i bez návrhu, z úřední povinnosti.

Účastníky dodatečného dědického řízení zůstávají ti, kteří jimi byli v původním řízení. Zemřel-li některý z těchto účastníků, do dědického řízení nastupují jeho právní nástupci. Právní nástupci mají v dodatečném dědickém řízení postavení tzv. nerozlučných

¹¹⁰ § 175x OSŘ

¹¹¹ Nález Ústavního soudu I. ÚS 398/04, [154/2006 USn.]

společníků.¹¹² Okruh dědiců tedy zůstává stejný jako v původním řízení, a to i v případě, kdy opravdu vyjde najevo nový majetek zůstavitele. Není tedy možné okruh dědiců měnit, a to ani v případě, kdy vyjde najevo nově objevená závěť zůstavitele, ve které ustanoví dědicem osobu, která se v původně zjištěném okruhu dědiců nevyskytovala. Tato osoba by musela uplatňovat své právo jiným způsobem – žalobou na ochranu oprávněného dědice. Zjišťováním dědického práva se notářský komisař bude zabývat v případě, že v původním řízení otázku dědického práva neřešil. Jedná se o případy skončení dědického řízení podle § 175h odst. 1 a 2, tedy pro nemajetnost zůstavitele a vydání nepatrného majetku vypraviteli pohřbu. „*Ve skutečnosti tedy v těchto případech nejde o dodatečné dědické řízení (dodatečné projednání dědictví), ale o první skutečné dědické řízení, ve kterém budou poprvé řešeny otázky dědického práva a projednáván majetek a dluhy zůstavitele.*“¹¹³

Odmítl-li dědic dědictví již v původním řízení, vztahuje se toto odmítnutí i na dodatečné projednání. Prohlášení o odmítnutí dědictví se totiž vztahuje na celé dědictví, tedy i na majetek nově objevený.

Zjistí-li se v průběhu řízení o dodatečném projednání dědictví (§ 175x o. s. ř.), že zde není nově najevo vyšší majetek zůstavitele, soud řízení zastaví (bylo-li řízení zahájeno bez návrhu) nebo zamítne návrh na zahájení řízení o dodatečném projednání dědictví (bylo-li řízení zahájeno na návrh).¹¹⁴ Tento postup se uplatní v případě, pokud se během projednávání zjistí, že zůstavitel nebyl vlastníkem majetku nebo že majetek již byl projednán v řízení původním.

2.12. Opravné prostředky

Proti usnesení, vydanému v dědickém řízení, je možné podat řádné i mimořádné opravné prostředky. Ty slouží především k tomu,

¹¹² § 91 odst. 2 OSŘ

¹¹³ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 327 s. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 839/2003

aby mohlo být napraveno rozhodnutí, které by nebylo v souladu s právními předpisy či by nezajišťovalo spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení. Podáním opravného prostředku se umožňuje účastníkům řízení přezkoumání průběhu řízení před soudem.

Řádným opravným prostředkem je odvolání, kterým se napadá nepravomocné rozhodnutí soudního komisaře. Výjimečnější charakter mají mimořádné opravné prostředky, a to z toho důvodu, že se podávají proti pravomocným rozhodnutím, čímž se zasahuje do právní jistoty ostatních účastníků. Mezi mimořádné opravné prostředky patří žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost a dovolání.

Výše uvedené opravné prostředky nejsou jedinou možností ochrany dědice. Pro dědické řízení jsou charakteristické pro nápravu nesprávných či neúplných usnesení i:

- a) Dodatečné projednání dědictví v případě nalezení dalšího majetku zůstavitele
- b) Možnost opravy usnesení o obvyklé ceně majetku a dluhů, je-li opraveno před právní mocí usnesení
- c) Žaloba oprávněného dědice podle § 485 ObčZ. proti neoprávněnému dědici, kterému bylo v rozporu s hmotným právem potvrzeno nabývací právo.¹¹⁵

2.12.1. Odvolání

*„Odvolání, které je v praxi v dědickém řízení nerozšířenějším opravným prostředkem, může podat pouze účastník řízení, a to proti dosud nepravomocnému usnesení soudu.“*¹¹⁶ Odvolání však není možné podat v každém případě. Výjimkou jsou, kromě obecných důvodů odvolání podle § 202 OSŘ, pro dědické řízení

¹¹⁵ Ochrana práva dědice uplatněním žaloby oprávněného dědice na vydání dědictví proti nepravému dědici (hereditatis petitio) se provádí mimo dědické řízení a to až po jeho skončení.

¹¹⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 201 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

charakteristické například odvolání proti usnesení o zastavení dědického řízení dle § 175h odst. 1,2 OSŘ nebo usnesení, kterým se pouze upravuje řízení.

Je-li proti usnesení vydanému soudním komisařem podáno odvolání u soudního komisaře, předá soudní komisař po provedení potřebných úkonů spis dědickému soudu. Je-li odvolání podáno u dědického soudu, předá tento soud odvolání neprodleně soudnímu komisaři k provedení potřebných úkonů.¹¹⁷ K podání odvolání je určena lhůta 15 dní. O odvolání rozhoduje Krajský soud, jako soud druhého stupně.

Odvolání není předmětné v případě, kdy se odvolatel vzdal práva odvolání. Není přípustné ani v případě, kdy odvolatel uzavřel dědickou dohodu. Nelze se domáhat určení neplatnosti dohody dědiců o vypořádání dědictví pravomocně schválené usnesením soudu vydaným v řízení o dědictví, a to ani postupem podle § 99 odst. 3 OSŘ.¹¹⁸ Je-li podána taková žaloba, nezbyvá soudu jiná možnost, než žalobu zamítnout. Ze zákonné úpravy nikde nevyplývá možnost opětovného posouzení pravomocně schválené dohody dědiců o vypořádání dědictví. Jak je usnesení Nejvyššího soudu uvedeno, není možné zrušit pravomocně schválenou dědickou dohodu ani podle § 99 odst. 3 OSŘ. Dle tohoto zákonného ustanovení může soud rozsudkem zrušit usnesení o schválení smíru, je-li smír podle hmotného práva neplatný. Judikaturou bylo ovšem dovozeno, že povaha dohody o vypořádání dědictví a soudní smír se od sebe podstatně odlišují, čímž je vyloučena možnost aplikace § 99 odst. 3 OSŘ na dědické řízení. Schválený smír má účinky pravomocného rozsudku, čímž je řízení skončeno, oproti tomu dědická dohoda je jen jedním z několika rozhodnutí, kterou se dědické řízení nekončí, pouze směřuje ke skončení. To je základní vymezení rozdílnosti obou řízení, z čehož plyne, že není možné aplikovat soudní smír na dědické řízení. *Právní názor, že lze žalobu*

¹¹⁷ § 94 odst. 1 vyhlášky č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 305/2008, viz také Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1240/2007

podle § 99 odst. 3 o. s. ř. použít i na dědickou dohodu, by vedl také k zcela nepřijatelným důsledkům. Znamenal by totiž, že by se v dědickém řízení, které patří do pravomoci státního notářství (dnes soudního komisaře), přesunulo bez výslovného ustanovení do řízení před soudem rozhodování v otázce, kterou řešilo a po rozhodnutí soudu by řešilo znovu státní notářství. Ustanovení § 25 not. ř., podle něhož se na řízení před státním notářstvím použije ustanovení občanského soudního řádu, jestliže to povaha věci nevyklučuje, nedává vůbec podklad pro takový postup. Pokud rozhoduje soud o otázkách souvisejících s řízením o dědictví, opírá se vždy o výslovné zákonné ustanovení (§ 485 o. z., § 18 a 48 not. ř.).“¹¹⁹

Jinak pro odvolání proti usnesení v dědickém řízení platí ustanovení OSŘ (§201 a násl.).

2.12.2. Žaloba na obnovu řízení

Žaloba na obnovu řízení patří mezi mimořádné opravné prostředky, kterou lze napadnout pouze rozhodnutí ve věci samé. Tam, kde v původním řízení nebyl skutkový stav zjištěn správně nebo úplně, je možné žalobou na obnovu řízení dosáhnout nápravy. *„Tímto mimořádným opravným prostředkem se však nelze domáhat nápravy procesních vad či nesprávného právního posouzení věci.“*¹²⁰ Žalobou na obnovu řízení se nelze domáhat „doprojednání“ nově objeveného majetku zůstavitele, protože v takovém případě se provede dodatečné dědické řízení podle § 175x OSŘ. Stejně tak nelze žalobou na obnovu řízení napadnout ani nezařazení sporných aktiv či pasiv do dědictví.

¹¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. 10. 1968, 2 Cz 6/68, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 61, ročník 1969

¹²⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, 202 s. Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.

2.12.3. Žaloba pro zmatečnost

Žaloba pro zmatečnost se také řadí mezi mimořádné opravné prostředky. Jejím účelem je náprava vad řízení, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. *„Jde o případy, kdy se soud v původním řízení dopustil závažných procesních pochybení, např. rozhodl ve věci, která nepatří do jeho pravomoci, jednal s osobou, která není způsobilá být účastníkem řízení (např. s „právníkou osobou“, která platně nevznikla) nebo nemá procesní způsobilost...“*¹²¹ Tyto a další důvody, taxativně vymezené v § 229 OSŘ vedou po podání žaloby pro zmatečnost k přezkoumání rozhodnutí soudem, který rozhodoval v prvním stupni. Soudní komisař tedy není oprávněn o žalobě pro zmatečnost rozhodovat.

Je-li soudnímu komisaři doručena žaloba na obnovu řízení, žaloba pro zmatečnost nebo dovolání, předá soudní komisař tato podání nejpozději nejbližší následující pracovní den po doručení dědickému soudu.¹²²

2.12.4. Dovolání

Dovoláním lze napadnout pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Dovolání je upraveno v § 236 a násl. OSŘ. Účastník musí být zastoupen advokátem, lhůta pro podání dovolání činí dva měsíce od doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Rozhodnutí činí Nejvyšší soud ČR.

2.13. Odměna notáři

V dědickém řízení není možné vynechat kapitolu zabývající se odměnou notáři. Leckdy je totiž otázka týkající se úhrad v dědickém řízení položena dědici mezi prvními.

¹²¹ MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 384 s. Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).

¹²² § 94 odst. 5 vyhlášky č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Soudem pověřený notář má nárok za provedení úkonů v dědickém řízení na odměnu (§ 38 OSŘ). Náklady řízení i odměna notáři se řídí dle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti.¹²³ Odměna notáři v případě zastavení řízení je stanovena taxativní částkou, která činí 400 Kč. Základem odměny notáře jako soudního komisaře za úkony provedené v řízení o dědictví, které není zastaveno, je obvyklá cena zůstavitelova majetku, který se stal předmětem řízení.¹²⁴ Výše odměny je závislá na obvyklé ceně dědictví a vypočítává se sazbou, která není konstantní, ale klesá podle toho, jak se základ zvyšuje. Celková výše odměny soudního komisaře může být zvýšena až o 100% a to v případě, kdy úkony notáře v řízení o dědictví byly mimořádně obtížné nebo časově náročné (§ 14, odst.1 vyhl. o odměnách). Vyhláška uvádí i příklady, kdy je možné odměnu zvýšit. Uvádí mezi nimi provedení více jednání ve věci, provedení úkonů na místě samém, provedení likvidace dědictví nebo použití cizího práva nebo jazyka.

¹²³ Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 29. Května 2001 o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb, v platném znění

¹²⁴ § 12 odst. 1 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ze dne 29. Května 2001 o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb, v platném znění

3. Úvahy de lege ferenda

Současná právní úprava de lege lata mi v řadě případů přijde nedostatečná či nepraktická a zdržující řízení. Proto bych v následujících odstavcích věnovala pozornost určitým návrhům úprav de lege ferenda. Domnívám se, že mé návrhy by ve srovnání se stávající úpravou přinesly zrychlení dědického řízení, jeho větší efektivnost a pružnost. Dalšími výhodami by bylo zlepšení postavení dědiců, kteří by se v důsledku navrhovaných změn snáze dozvěděli o majetku a vůli zůstavitele.

3.1. Role soudu při zahájení řízení

Za zmínku stojí zvážení potřebnosti soudu při zahájení dědického řízení. Hlavním úkolem soudu je totiž pouze zahájit dědické řízení vydáním usnesení a pověřit příslušného notáře, kterému spis zašle. Ostatní úkoly dědického soudu v dědickém řízení jsou spíše sporadické. Dědický soud například je jako jediný oprávněn provádět úkony týkající se komunikace s cizinou. V praxi však většinou soudy s cizinou nerady komunikují, protože to není tak častá činnost a pracovníci soudu s ní nemají velké zkušenosti. Notář proto vše připraví a soud pouze takto připravený dokument do ciziny zašle. Před červencem 2009 byla úloha soudu v dědickém řízení nesrovnatelně větší – soud byl ten, kdo v dědickém řízení ve věci rozhodoval, notář pouze připravoval k takovému rozhodnutí podklady. Po velké novele občanského soudního řádu přešla tato povinnost na notáře jako soudního komisaře. Proto vyvstává otázka, zda je role soudu v dědickém řízení nezbytná či zda by mohl být soud z řízení prakticky vynechán a dědická řízení zahajoval přímo příslušný notář.

Na druhou stranu ve prospěch zachování rozdělení pravomocí mezi soud a notáře je, že v případě, kdy by řízení zahajoval notář, by všechny instituce, které v současné době posílají soudu informace o

zemřelých osobách (a nejsou to pouze matriční úřady nebo nemocnice, ale i například finanční úřady, věřitelé, další právnické a fyzické osoby) musely mít k dispozici rozvrhy práce notářů pro celou republiku. Při takovém uspořádání by se mohlo stát, častěji než nyní, že informace o zemřelých osobách se dostanou a dědické řízení je zahájeno u nesprávného soudního komisaře. Ten by musel mnohem častěji než je tomu nyní, vyslovovat svoji místní nepříslušnost, řízení zastavit a předat jej místně příslušnému soudnímu komisaři. Takový systém by asi vznesl do řízení více zmatku a řízení by mohlo být v mnoha případech protáhnuto nad únosnou míru. V závěru se dá tedy nad touto polemikou konstatovat, že dědické řízení se jen těžko obejde bez účasti soudu, který má nad ním zaštiťující charakter.

3.2. Úvaha nad zavedením povinné evidence závětí

Ke zrychlení dědického řízení by jistě přispělo zavedení povinnosti úschovy závěti u notáře a evidence všech závětí a jejich obsahu v Centrální evidenci závětí. Dnes se zde evidují pouze závěti, sepsané formou notářského zápisu, či závěti, které si osoby přály zaevidovat. Notář by v takovém případě mohl jednoduchou lustrací zjistit okruh dědiců, případně i základní soupis majetku a nemusel by řízení prodlužovat žádostí o posláni prohlášené závěti od jiného notáře či soudu. Další výhodou by bylo, že celé řízení by se přizpůsobilo závěti a nemuselo by se měnit, pokud je závěť nalezena až v průběhu či dokonce po nepravomocném ukončení a vypořádání celého dědictví.

Určitým problémem by se v dnešní době mohlo stát zabezpečení takovéto evidence a ochrana proti zneužití údajů, které by obsahovala. Z tohoto důvodu by asi bylo neproveditelné rozšířit evidenci závětí i o jejich obsah. Na druhou stranu by šlo zavést opatření, kterým by se v platnost uvedla povinnost platnosti závěti jen v případě, že by byla sepsána či alespoň uložena u notáře.

4. Připravované legislativní změny

Již od počátku devadesátých let se objevuje potřeba o změnu staré ideologické úpravy občanského práva, která sice byla upravena mnoha novelami, ale je na místě odstranit i zbylé pozůstatky staré úpravy a vytvořit kodex, který bude reflektovat požadavky dnešní doby. Snaha o rekodifikaci občanského práva se protáhla přes dvě desetiletí, a až třetí pokus o rekodifikaci, zahájený v roce 2000 z podnětu tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla došel výsledku a byl 20. února 2012 podepsán prezidentem. Schválením nového občanského zákoníku se výrazně mění hmotněprávní úprava dědického práva. Se změnou hmotněprávní nutně souvisí úprava procesního práva. Naneštěstí práce na rekodifikaci občanského soudního řádu postupují výrazně pomaleji než práce na novém občanském zákoníku. Projekt rekodifikace byl zahájen v letech 2003-2004.

V současné době se již úprava dědického řízení jeví nedostačující a musí být doplňována ustálenou soudní praxí a sjednocováním jednotlivých výkladů v rámci dědického řízení. Tento stav se pravděpodobně po 1.1. 2014, tj. po vstoupení nového občanského zákoníku v účinnost, ještě prohloubí. Jedním z příkladů nové úpravy je i znovuzavedení dědických odkazů či zřeknutí se dědictví ještě za života zůstavitele. Nelze předvídat, jak bude úprava procesního práva za dva roky vypadat. Je možné, že nová hmotněprávní úprava bude aplikována na současný občanský soudní řád, který bude pouze novelizován a na samotné rekodifikaci OSŘ se bude stále pracovat.

5. Závěr

Ve své diplomové práci na téma dědické řízení jsem chtěla v základních otázkách zpracovat problematiku dědického řízení. Ve své práci jsem se snažila dotknout všech důležitých otázek a některé z nich podrobit analýze, jak z hlediska judikatury, tak i z hlediska ustálené praxe.

V první části práce jsem nastínila úpravu dědického řízení v minulosti, protože právní úpravy té které doby se znovu v obměněných podobách znovu vracejí do právní praxe. Příkladem jsou právní úpravy v oblasti odkazů či zřeknutí se dědictví.

Stěžejní část mé diplomové práce se zaměřila na současnou právní úpravu dědického řízení. V jednotlivých kapitolách jsem se postupně věnovala jednotlivým fázím dědického řízení a snažila se vystihnout podstatu právní úpravy se zřetelem k současné judikatuře, která vyjasňuje a sjednocuje úpravu dědického řízení do dnešní podoby. Na závěr kapitoly jsem zařadila své úvahy na možné vylepšení současné úpravy, které by mohly řízení zrychlit a zefektivnit. Na konec jsem zmínila i nutnost budoucí úpravy, související s přijetím nového občanského zákoníku, protože změny, které se objeví v hmotném právu se zákonitě musí projevit i v právu procesním.

Na úplný závěr lze říci, že dědické právo je velmi zajímavou právní disciplínou, jejíž uplatnění v praxi se bez výjimky dotkne každého z nás.

6. Resumé

In my work I focused my attention on inheritance proceedings in the Czech Republic.

Firstly, I briefly outlined the treatment of succession proceedings in the past. I started in the 19th century, which is considered to be the beginning of the modern era heritage, an outline of the Civil Code and the undisputed patent. The two laws surrounding the succession to the control till the middle of the 20th century. I also dealt with modification, which occurred after the political and ideological changes and changes in post-revolutionary regime. My excursion into the past is concluded with the most important amendment of the probate proceedings in the last ten years. It is a comprehensive amendment that allowed notaries to issue a resolution on the merits.

The second and most extensive chapter is devoted to succession proceedings itself, from its commencement, through discussion, until a final decision. Marginally, I also mentioned remedies, which also has the effect on the resulting decision.

The third chapter deals with the new Civil Code and its impact on the procedural law.

At the very end I have included a section which takes into consideration the possible modifications that would speed up and streamline the probate proceedings.

Seznam použité literatury

1. Komentované znění zákonů:

- Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009
- Petr Bílek, Ljubomír Drápal, Miloslav Jindřich, Karel Wawerka Notářský řád a řízení o dědictví, 4. vydání. Praha: 2010
- Jiří Švestka, Jiří Spáčil, Marta Škárová, Milan Hulmák a kolektiv Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009
- DAVID, Ludvík. Občanský soudní řád: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009

2. Monografie:

- SCHELLEOVÁ, Ilona. Dědictví a dědické právo. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, Právo pro denní praxi. ISBN 978-802-5116-593.
- Bílek P., Šešina M.: Dědické právo v předpisech let 1925-2001. 1.vydání, Praha: C.H.Beck, 2001, ISBN 80-717-9590-9.
- MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo v teorii a praxi. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, Praktik (Leges). ISBN 978-80-87212-79-0 (BROŽ.).
- KUČERA, Robert. Dědictví. Praha: Linde Praha, 2001, ISBN 80-720-1289-4
- MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního. 2. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2005, ISBN 80-720-1552-4
- MIKEŠ, Jiří. Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotně právního i procesního. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-720-1422-6
- WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, ISBN 978-80-7201-842-0
- Hendrych, D. a kol. Právní slovník, Praha 2009
- FIALA, R. Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha: ASPI, 2006, ISBN 80-7357-182-X.
- Mikeš J., Dědické právo, Praha, Panorama, 1981
- SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE. Právní úprava notářství historie a současnost. Vyd. 1. Brno Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1157-2

3. Články:

- Kouba V., Ještě jednou k obnově některých institutů dědického práva a dědického řízení, Ad Notam: notářský časopis, 2005, roč. 11, č. 5, 157 s. ISSN 1211-0558
- Holík L., Marcel J., Právní institut zastavení dědického řízení dle § 175h občanského soudního řádu, Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 2, 8 s. ISSN 1211-0558
- Bartoš J., Několik poznámek k institutu zastavení dědického řízení, Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 3, 28 s. ISSN 1211-0558

- MUZIKÁŘ, L. Dědictví a dluhy. Zpravodaj jednoty českých právníků, 2008, č. 2, str. 18
- Marcel J., Stát a dědické řízení. Ad Notam: notářský časopis, 2010, roč. 16, č. 4, 25 s. ISSN 1211-0558
- Klička O., Jsou znalecké posudky skutečně nutné i v rámci dědického řízení?, Ad Notam: notářský časopis, 2009, roč. 15, č. 2, 58 s. ISSN 1211-0558.
- Vácha V., Brož, I. Znalecké posudky nejen v rámci dědického řízení. Časopis Znalec, 2/2008
- Pokorný M., článek „Dědictví bez daně není zadarmo“ ze dne 30.8.2008, uveřejněný na www.ihned.cz

4. Právní předpisy:

- Císařský patent č. 208/1954 ze dne 9. srpna 1854
- Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950
- Nařízení ministra spravedlnosti č. 117/1951 Sb. ze dne 28. prosince 1951
- Zákona č. 95/1963 Sb. o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád) ze dne 4. prosince 1963
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
- Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy 37/1992 Sb.
- Instrukce Ministerstva spravedlnosti čj. 505/2001-org. z 3. prosince 2001
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ze dne 29. května 2001 o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví č. 196/2001 Sb, v platném znění

5. Rozhodnutí

- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 7.5.2003, sp. zn: IV.ÚS 612/, uveřejněný na <http://nalus.usoud.cz>
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 8.4.1998, sp. zn. 17 Co 144/98
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26.10.1999, sp. zn. 21 Cdo 2423/98, publikované v časopise AD NOTAM 3/2004
- Nejvyšší soud České soc. rep., sp. zn 4 Cz 18/81
- Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 214/96 ze dne 30.8.1996
- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 1. 2002, sp. zn. 20 Co 561/2001
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2043/2005
- Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 96/96-91 ze dne 31. 5.1996
- Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 29/99-48 ze dne 26. 2. 1999, publikované v časopise Ad Notam 5/1999, 103 s.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3597/2009, publikované v časopise Ad Notam 4/2011
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2003, sp. zn. 30 Cdo 925/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 940/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010
- Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 24 Co 201/98 ze dne 3.9.1998
- Nález Ústavního soudu I. ÚS 398/04, [154/2006 USn.]

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 839/2003
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2008, sp. zn. 21 Cdo 305/2008
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 24. 10. 1968, 2 Cz 6/68, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 61, ročník 1969